Lingüística textual

Carme Vilà Comajoan

PID_00155267

UOC
Universitat Oberta de Catalunya
www.uoc.edu

Índex

Introducció 5

Objectius 6

1. Ordre dels constituents 7
1.1. Ordre canònic i canvis sintàctics respecte de l'ordre canònic 7
1.2. Tematització 9
1.3. Focalització 9

2. Un fenomen oracional i textual: la pronominalització amb pronoms febles 11
2.1. Aspectes bàsics sobre els pronoms febles 11
2.1.1. Tipus de pronoms febles segons com sigui el referent ... 12
2.2. L'estudi dels pronoms febles 15
2.2.1. Classificació dels pronoms febles 17
2.2.2. Funcions sintàctiques 20
2.2.3. Combinacions de pronoms febles 22
2.2.4. Restriccions a les combinacions de pronoms febles 22

3. El text 25
3.1. Les propietats del text 25
3.2. Tipologia textual 33

4. Textos orals i textos escrits 39
4.1. Dicotomia text oral/text escrit 39
4.2. Una notícia de diari 42
4.3. La conversa 44
4.3.1. Fórmules estereotipades 44
4.3.2. La conversa: el text oral prototípic 53

Resum 61

Activitats 63

Exercicis d'autoavaluació 63

Solucionari 66

Glossari 72

Bibliografia 73

Introducció

Fins ara, hem vist com podem analitzar la nostra llengua partint de seqüències relativament petites (els mots, els sintagmes, les oracions...) i sovint aïllades de qualsevol context. Quan parlem, però, no diem pas oracions soltes i desconnectades. I la reflexió sobre el llenguatge també pot prendre en consideració emissions reals dels parlants (no és pas que les oracions que hem vist fins ara no ho siguin) i fragments més llargs, per comprovar les diverses relacions que hi ha entre les diferents oracions d'un text, per veure per què es pot expressar el mateix contingut amb oracions diferents, etc.

La nostra competència gramatical, que ja hem vist que ens permet interpretar i produir morfemes o oracions, per exemple, també fa que puguem confegir unitats lingüístiques més grans: textos.

Per sobre de la competència gramatical, doncs, tots els parlants d'una llengua tenim un altre tipus de competència, molt sovint anomenada *competència comunicativa*, que inclou al seu torn uns subtipus de competències diferents. En tot cas, no n'hi ha prou de saber que cal dir *Em toca a mi* i no **Toca a mi*, si la doctora del consultori on som esperant-nos des de fa hores treu el cap per la porta i, mirant cap a les persones assegudes a la sala d'espera, diu *Que passi el següent.* La competència comunicativa fa que diguem *Em toca a mi* amb una entonació o amb una altra, amb un gest d'empipament, de pressa o amb un somriure, o que fins i tot no diguem res, o que diguem altres coses: *Em sembla que em toca a mi*, *Jo tinc el número vuit i hi havia el set*, *Oi que ara toca el vuit?*

En aquest mòdul didàctic, doncs, ens interessem per la llengua des del punt de vista comunicatiu. Si només analitzem un text des del punt de vista lingüístic, una oració com *No tenim pa i ja són les nou* és agramatical, perquè sembla una coordinació d'oracions que no tenen cap relació. Però tots els parlants del català entenem perfectament l'oració anterior inserida en un context determinat: per exemple, a les nou del vespre d'un dia que l'emissor havia convidat amics a sopar.

Objectius

Els objectius que es pretén que els estudiants assoleixin en aquest mòdul didàctic són els següents:

1. Aprofundir la reflexió a l'entorn d'aspectes pragmàtics.

2. Reflexionar sobre les causes que expliquen l'ordre dels constituents en una oració.

3. Reflexionar sobre els mecanismes de referència més freqüents, especialment la pronominalització amb pronoms febles.

4. Entendre els mecanismes que posem en pràctica en conversar.

5. Conèixer aspectes a l'entorn dels actes de parla, especialment les principals fórmules estereotipades.

6. Dominar aspectes elementals d'anàlisi d'una conversa.

1. Ordre dels constituents

1.1. Ordre canònic i canvis sintàctics respecte de l'ordre canònic

Hi ha un ordre canònic de mots en català?

El català és una llengua SVO, és a dir, una llengua en què l'ordre bàsic és subjecte-verb-objecte. Ja hem vist que aquest ordre es contravé sovint: per exemple, podem tenir S proposats al predicat (com en les passives reflexes i en les oracions que contenen un verb inacusatiu).

Vegeu també

Vegeu l'apartat 2 del mòdul "Sintaxi".

Si algú insisteix a demanar-nos si hi ha un ordre canònic en català i que prenguem com a elements d'aquest ordre les funcions sintàctiques i els sintagmes que formen les oracions, direm que és el que exemplifiquem a (1):

(1)
CC de temps-**S-V-CD/At**-CRV-CI-altres CC-CC de temps

A (1), a més de l'ordre bàsic S-V-CD, trobem l'ordre S-V-At, que tenim en les oracions atributives (en aquestes oracions també hi pot haver un CI i un CC). En l'esquema no hi hem col·locat els CP, que en tot cas només podem trobar en oracions que tenen un S o un CD, però no altres complements exigits. En cap oració no poden aparèixer totes les funcions que hem assenyalat a (1), però sí moltes, per exemple, S-V-CD-CRV (*Vam acostumar els alumnes a seure bé*) i S-V-CRV-CI (*Parlarem del nou pla als estudiants*). Observeu que l'esquema (1) reflecteix el fet que els CC, com que no estan exigits pel verb, són els més externs, especialment els CC de temps, que tant solen anar davant de tot de l'oració com darrere de tot.

Abreviacions per a les funcions sintàctiques

S = subjecte
V = verb (com a funció, no com a categoria sintàctica)
CD = complement directe
CRV = complement de règim verbal
CI = complement indirecte
At = atribut
CP = complement predicatiu
CC = complement circumstancial
CAg = complement agent

Hi ha molts fenòmens que fan que canviï l'ordre canònic; així, per exemple, els pronoms febles tenen el seu ordre especial, que no té res a veure amb les funcions sintàctiques. Perquè l'ordre dels elements en una oració molt sovint és causat només per aspectes sintàctics, com ocorre en les oracions de relatiu i en les oracions interrogatives, en què el relatiu (amb preposició davant, si en porta) o el pronom interrogatiu han d'anar al capdavant de tot de l'oració.

(2)
a) *Hem anat al restaurant **que** ens vas recomanar.*
b) **Hem anat al restaurant ens vas recomanar **que**.*

En el cas de les interrogatives totals podem tenir una mena de pregunta (molt marcada) amb l'element interrogatiu al final en què només ens interroguem sobre una part de l'oració:

(3)
a) ***Amb qui*** *has anat al cinema?* [interrogativa usual]
b) *Has anat al cinema* ***amb qui****?* [pregunta eco]

Però a part d'aquests canvis d'ordre i del fet que els complements han d'anar al costat o molt a prop del verb que complementen, i que el S hi sol anar a davant (menys en oracions que ja hem vist, com ara passives reflexes, oracions amb verbs inacusatius...), hi ha altres causes sintàctiques que provoquen un canvi de l'ordre respecte de l'ordre considerat canònic:

1) Quan un element de l'oració ha canviat d'ordre (per exemple, perquè era un pronom relatiu o un pronom interrogatiu), el S va o tendeix a anar darrere el predicat.

(4)
a) *Amb qui ha anat al cinema* ***la Dolors****?*
b) *******Amb qui* ***la Dolors*** *ha anat al cinema?*

(5)
a) *El pintor que vas llogar* ***tu*** *era millor que el meu.*
b) $^{??}$*El pintor que* ***tu*** *vas llogar era millor que el meu.*

(6)
a) *Per què no ha actuat* ***la Teresa****?*
b) $^{?}$*Per què* ***la Teresa*** *no ha actuat?*

El pronom interrogatiu *per què* –segurament perquè introdueix un complement no exigit pel verb– es comporta d'una manera diferent (com també ocorre amb altres fenòmens) dels altres pel que fa a l'obligatorietat que el S de l'oració ha d'anar a darrere el predicat –l'oració (6b) és molt marcada, però és gramatical.

2) Quan un constituent és complex o molt llarg tendeix a anar més endar-rere del seu lloc habitual.

Exemple

Perquè ho pugueu comprovar, abans us posem unes oracions semblants en què no hi ha un constituent llarg o complex:

(7)
a) *He estat de sort.* ***En Damià*** *m'ha canviat la roda.*
b) *He estat de sort. M'ha canviat la roda* ***en Damià.***
a') *He estat de sort.* $^{??}$***Aquell noi que va anar l'any passat als Estats Units amb tu i que no recordo mai com es diu, Dídac o Damià o una cosa així...****, m'ha canviat la roda.*
b') *He estat de sort. M'ha canviat la roda* ***aquell noi que va anar l'any passat als Estats Units amb tu i que no recordo mai com es diu, Dídac o Damià o una cosa així...***

(8)
a) *Digues* ***la veritat*** *als teus pares.*
b) $^{?}$*Digues als teus pares* ***la veritat****.*
a')$^{??}$*Digues* ***que demà anirem a fer una escalada una mica perillosa*** *als teus pares.*
b') *Digues als teus pares* ***que demà anirem a fer una escalada una mica perillosa****.*

1.2. Tematització

La causa principal de canvi respecte de l'ordre canònic (és un dir, perquè poques vegades seguim aquest ordre canònic) és el fet que la informació coneguda (el **tema**) sol anar abans que la informació nova (el **rema**). Quan parlem, tendim a donar primer la informació coneguda, ja pressuposada, compartida amb l'emissor (a vegades només la coneixem nosaltres, i es poden produir malentesos), i després tendim a donar la informació nova, no coneguda, la veritable informació.

La majoria d'obres que tracten d'aquesta qüestió diferencien perfectament el tema del rema, tot i que molt sovint és difícil de delimitar on acaba el tema i on comença el rema, perquè el pas de la informació coneguda a la informació nova no és clar, és gradual... A més, hauríem d'estudiar, també, l'entonació i altres fenòmens suprasegmentals per poder arribar a analitzar bé aquests fenòmens.

Exemple

Noteu, però, l'estranyesa que causen les oracions (9Ba) i (9Bb) –que assenyalem amb un asterisc, perquè respecte de (9A), com a resposta són inadequades:

(9)
a) : *I què va fer la dona?*
b′) : **Els ocupes van ser insultats per la dona.*
tema
b″) : **Els ocupes, els va insultar la dona.*
tema
b‴): *(La dona) va insultar els ocupes.*
tema rema

La **tematització** consisteix a dir abans els sintagmes (poden ser més d'un) que constitueixen la informació coneguda, la informació compartida. Per exemple, si algú ens demana si sabem res d'una noia anomenada Eva, no direm pas (10a), que segueix l'ordre canònic, sinó (10b), amb el tema a davant:

(10)
a) *Vaig veure l'Eva al concert.*
b) *(L'Eva) la vaig veure al concert.*

1.3. Focalització

Hi ha un altre tipus de canvi d'ordre, la focalització, causat més aviat per una rematització. El constituent (no podem pas focalitzar-ne més d'un) que és la informació nova, novíssima en el sentit que és una informació que precisament el nostre interlocutor no té clara, no ha entès, es diu al principi amb una entonació especial. És un tipus d'estructura que es dóna sobretot en la llengua

parlada (o en la llengua escrita que imita la parlada). Es distingeix de la tematització típica, perquè no s'ha de repetir la funció de l'element focalitzat, per exemple si és un CD, amb pronoms febles.

(1)
La Maria he vist, cap de trons, i no la Marta.
↓
rema

Les poques vegades que s'ha d'escriure un sintagma focalitzat es fa mitjançant majúscules (és el procediment habitual en les obres de lingüística), tancat amb una coma (però aleshores es pot confondre amb la tematització, pot semblar una tematització agramatical perquè no apareix el pronom feble) o bé amb un signe d'admiració seguit d'una coma:

(2)
a) *LA MARIA he vist.*
b) *La Maria, he vist.*
c) *La Maria!, he vist.*

Com que en la qüestió de la tematització i la focalització hi ha un veritable embolic terminològic (fins i tot hi ha lingüistes que anomenen els dos fenòmens de canvi d'ordre que hem vist justament amb les denominacions inverses), cal que tingueu absolutament clares aquestes dues estructures més marcades respecte d'(a).

(3)
a) *He vist la Maria.* [Oració no marcada; ordre neutre.]
b) *La Maria, l'he vista.* [Tematització del CD.]
c) *LA MARIA!, he vist (i no la Marta).* [Focalització del CD.]

Lectures recomanades

Si voleu aprofundir aquests aspectes que afecten l'ordre, consulteu **J. Ruaix** (1994). *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui/ 1* (pàg. 56-65). Moià: J. Ruaix editor, i **J. Solà** (1990). *Lingüística i normativa* (pàg. 91-125). Barcelona: Empúries.

2. Un fenomen oracional i textual: la pronominalització amb pronoms febles

2.1. Aspectes bàsics sobre els pronoms febles

Fins ara, hem vist els pronoms febles des dels punts de vista fonològic i fonètic (en el mòdul 1), morfològic (en el mòdul 2) i sintàctic (en el mòdul 3). La pronominalització amb pronoms febles és un fenomen que també es pot contemplar des del punt de vista textual, ja que depassa clarament el marc estricte de l'oració.

Nota

Recordeu que els pronoms febles, que són clítics, segons la forma que presenten abans de consonant, són aquests: *em*, *et*, *es*, *el*, *els*$_1$ (plural de *el*), *la*, *les*, *li*, *els*$_2$(plural de *li*), *ens*, *us*, *en*, *hi* i *ho*.

Els pronoms febles, com altres pronoms, es caracteritzen perquè no tenen un significat autònom sinó el que prenen d'un referent. A diferència del que ocorre amb els pronoms relatius, els pronoms febles tant es poden utilitzar anafòricament (el referent apareix abans del pronom feble) com catafòricament (primer apareix el pronom feble i després el referent que hi dóna el significat):

Els pronoms febles

Els pronoms febles s'anomenen *febles* pel fet que en la majoria de dialectes són àtons. No són els únics pronoms àtons (per exemple, també és àton el pronom relatiu *que*), però són els únics en els quals tots els membres que tenen un comportament sintàctic similar són àtons.

(1)

a) *En Quim fa dies que no el veiem...*

b) *Fa dies que no el veiem, en Quim...*

Nota

A (1a) després del referent l'ús de la coma és optatiu: tant podem escriure *En Quim fa dies que no el veiem...* com *En Quim, fa dies que no el veiem...* En canvi, a (1b) la coma abans del referent és obligatòria: només està bé *Fa dies que no el veiem, en Quim...* i no és normatiu *Fa dies que no el veiem en Quim...*

Tant en l'oració (1a) com en l'oració (1b) *en Quim* confereix el significat a *el*. Pel que fa a l'ordre, totes dues opcions són possibles, per bé que és més freqüent que el referent (que se sol anomenar *antecedent*, que apareix abans) es digui abans del pronom feble. De fet, el receptor de l'oració (1b) potser no sap el significat del pronom *el* fins que no sent *en Quim*. Compareu el comportament anterior d'un pronom feble amb el comportament d'un pronom relatiu (perquè un pronom relatiu només pot anar després del seu referent):

(2)

a) *Aquest és l'home que ha vingut abans.*
b) **Que ha vingut abans aquest és l'home.*

Observeu que referent i pronom feble comparteixen el significat, però referent i pronom (o un altre element, fins i tot si és el·líptic, amb el qual hi hagi coreferència) no han pas de fer la mateixa funció sintàctica:

(3)

a) Fa dies que no parlo amb en Quim. Perquè abans
CRV
sempre el trobava però ara no el veig mai.
CD CD
b) Doncs, jo sí que l' he vist, però no li he dit res perquè
CD CI
Ø no em coneix, tot i que un dia hi vaig parlar.
S CRV

Nota

El referent i el pronom feble, a més del significat, comparteixen gènere i nombre (*Vaig comprar una entrada, però la vaig perdre*) o, si més no, gènere (*Diu que no queden entrades, però jo ja la tinc*).

Recordeu que els pronoms febles no sempre substitueixen un sintagma nominal, i ni tan sols un sintagma que hagi aparegut abans en el discurs, perquè n'hi ha que són díctics (substitueixen un element del context). També hi ha pronoms febles que no substitueixen cap element del context lingüístic o del context extralingüístic perquè són pronoms gramaticalitzats (són sobretot els pronoms personals, *en*, *hi* i, en menys proporció, *li* i *els*$_2$). Que un pronom feble no faci cap funció sempre depèn del verb. Així, per exemple, al costat del verb *anar* (*anar a algun lloc* –que pronominalitza amb *hi*–, *anar d'una determinada manera* –que també pronominalitza amb *hi*–, etc.), també tenim el verb *anar-se'n*, en què trobem dos pronoms (un de personal i *en*) sense funció.

La resta de pronoms normalment fan una funció sintàctica, tot i que poden aparèixer en locucions o en frases fetes, que funcionen com un mot tot sol, a *Tu sí que la saps llarga*, *Ara sí que l'hem feta bona*, etc.

2.1.1. Tipus de pronoms febles segons com sigui el referent

Tot seguit reproduïm un text (publicat el dia 8/11/09, en el diari *Avui*) en què hem destacat els pronoms febles. Atès que aquests clítics només poden anar immediatament abans o després d'una forma verbal (no d'un participi, però), també hem subratllat totes les formes verbals del text que potencialment podrien anar acompanyades de pronoms febles.

Que trist no poder- **ho** explicar

BON CAP DE

CARLES CAPDEVILA / PERIODISTA

1 Del noranta per cent del que fem, la gràcia és poder-ho explicar. Hi ha coses que, si no tens la càmera a punt, ja ni les fas. Conec gent presumptament amargada per la mili que si no hagués tingut la sort d'haver-la patit no sabria com omplir ni un trist sopar. Per això em sento estafat per la grip A. Ja em temia que hi havia una conspiració mundial al 5 darrere, però no podia sospitar que fos tan malèvola, tan cruel. No se m'acut que es pugui dissenyar una epidèmia amb un efecte col·lateral com el que té aquesta.

Havent llegit tant sobre la malaltia, no em mereixo la humiliació que estic vivint. Resulta que a casa potser l'hem tinguda, i potser no. Així de bèstia. La pediatra assegura que podria molt ben ser que ho fos, però que atenció! podria molt ben ser que no ho 10 hagués estat. Quin poc respecte cap al pacient, quina poca sensibilitat, quina manca de previsió! S'entén que les vacunes hagin trigat, però fer uns diplomes o unes samarretes oficials que acreditessin haver-la patit era el mínim. Ah, i la consellera Geli continua sense dimitir, tot i deixar-nos indefensos davant dels parents i amics que ens exigeixen explicacions.

15 El pànic mediàtic ha aconseguit estrènyer llaços socials, i ara quan et trobes malament els companys de feina t'aconsellen de seguida que te'n vagis a casa, que no pateixis, que ja ho acabaran ells. I quan no portes un nen a escola, els altres pares et truquen de seguida, i et fan sentir estimat, perquè no pengen fins que els dius quanta febre tenia. Però tot aquest interès rebota en contra teu i perceps el menyspreu més 20 salvatge quan passen els dies, el nen ja torna a arrossegar la motxilla amunt i avall i encara no els pots aclarir si allò va ser la glamurosa grip A, o bé una vulgar grip de marca blanca.

Ja hem vist que els pronoms febles no tenen un significat autònom sinó un significat que depèn del context de l'enunciació (aleshores el pronom feble és díctic) o del context lingüístic (i en aquest cas el pronom feble és anafòric). També hem vist abans que hi ha pronoms febles inherents, els quals, per bé que des de tots els punts de vista (fonètic, morfològic, sintàctic...) es comporten com a veritables pronoms febles, no tenen significat. Vegem aquestes tres possibilitats, segons com sigui el referent, amb exemples del text "Que trist, no poder-ho explicar":

- **Un pronom feble que té el referent en el context extralingüístic**: per exemple, a *ja em temia que...* (línia 4), sabem que el referent (el sintagma que confereix el significat al pronom) de *em* és el *jo* que escriu el text. Per tant, *em* depèn del context de l'enunciació. Excepcionalment, en un article de diari apareix escrit el nom de "qui parla", en el nostre cas *Carles Capdevila*, però el pronom feble és díctic encara que aparegui el nom del "jo" de l'enunciació.

- **Un pronom feble que té el referent en el context lingüístic**: el significat del pronom *la* de *potser l'hem tinguda* (línia 8) depèn del context lingüístic, perquè té com a referent *la malaltia* (línia 7), l'element referencial inicial del qual és *la grip A* (línia 4).

Nota

Observeu que l'element referencial inicial és el que ofereix l'abast semàntic exacte: *la grip A* (línia 4). Després, els altres elements ja en poden ser hiperònims: *epidèmia* (línia 6), *aquesta* [*epidèmia*] (línia 6) i *malaltia* (línia 7).

- **Un pronom feble que no té referent, perquè és un pronom inherent**: a diferència dels pronoms febles anteriors, que tenen significat, a *Hi ha coses* (línia 1),per exemple, el pronom feble *hi* no té cap significat, forma part del verb *haver-hi,* que ja va sempre amb *hi*. Amb tot, aquest pronom es comporta fonològicament i morfològicament com tots els altres pronoms, com ara que no permet que hi hagi un altre pronom feble idèntic (si per exemple, volem pronominalitzar *a la feina* no podem pas dir **Hi hi ha coses*, perquè el pronom inherent *hi* funciona exactament igual que un que no ho sigui i impedeix que aparegui un altre pronom igual).

Nota

Es és el pronom que més freqüentment és inherent. A més, el trobem en molts enunciats ambigus: per exemple, a *Falta detenir un còmplice que ja s'ha identificat*, pot ser que el pronom feble sigui inherent o pot ser que sigui coreferent amb *còmplice*.

En algunes oracions, el pronom feble té el referent a la seva mateixa oració. Per exemple, el pronom *la* de *d'haver-la patit* (línia 3), té el referent (*la mili*, línia 2) en la mateixa oració composta (des de *Conec* fins a *sopar*, línies 2 i 3). En canvi, el pronom feble *els* de *no els pots aclarir* (línia 21) té el referent (*els altres pares*, línia 17) molt lluny. Amb tot, el referent "els altres pares" ha aparegut, explícitament o implícitament, més cops entre la primera aparició i el pronom *els* de *no els pots aclarir*. Vegem-ho:

I quan no portes un nen a escola, els altres pares et truquen de seguida, i et fan sentir estimat, perquè no pengen fins que els dius quanta febre tenia. Però tot aquest interès rebota en contra teu i perceps el menyspreu més 20 salvatge quan passen els dies, el nen ja torna a arrossegar la motxilla amunt i avall i encara no els pots aclarir si allò va ser la glamurosa grip A, o bé una vulgar grip de marca blanca.

[línies 17-22]

Pronominalització en pronoms febles

Com queda clar en aquest fragment, la pronominalització amb pronoms febles constitueix un mecanisme de referència sempre present en un text. Més endavant, en aquest mateix mòdul (concretament en l'apartat "4.2. Una notícia de diari"), treballarem detalladament aquest aspecte.

Sobretot en textos espontanis, tant orals com escrits, és freqüent que un pronom feble, especialment *ho*, aparentment no tingui referent, o bé en tingui un que correspondria a un altre pronom (molt sovint el pronom esperat, segons el referent, hauria de ser *el*, *la*, *els* o *les*). A més, el referent dels pronoms febles sol ser molt clar en els textos escrits planificats, repassats, etc., però, de vegades, en textos espontanis no ho sol ser tant. Vegem diversos exemples extrets d'un fòrum de la UOC de fa anys:

(4)
Us ho [els estatuts o un ho díctic] envio en el cos del missatge: Estatuts (...).

(5)
Hola, crec que la resposta del "servei" d'incidències és del tot desafortunada: no parla de la possibilitat de solucionar-ho [el problema?, això que ha passat?..., en tot cas en un altre missatge] (...).

(6)
Aquí ho [un ho díctic (que es refereix al programa de l'adjunció)?, el que volies referint-se a un altre missatge?...] tens... està comprimit en format ACE.

(7)
Quant a la presentació de treballs, en quin format ho [els treballs] envieu normalment, text, html, .doc, altres?

També pot passar que en un missatge publicitari, per exemple, es vulgui que expressament quedi ambigu el referent, com ara en un eslògan de la Loteria de Catalunya: *Tria-la. Tots hi guanyem*, en què per bé que el referent de *la* és clar (*la Loteria de Catalunya*), el de *hi* és expressament ambigu (*el fet que triïs la Loteria de Catalunya*?, *la Loteria de Catalunya*?).

Tot i que és menys freqüent, les situacions anteriors també les podem trobar en un text escrit no espontani. Per exemple, en el text que hem vist abans "Que trist, no poder-ho explicar", el pronom *ho* de *ja ho acabaran ells* no sembla que tingui cap referent lingüístic ni extralingüístic. Si analitzem més detalladament el pronom, podem considerar que el referent de *ho* pot ser lingüístic (podem suposar un referent com *això que estàs fent*) o la reproducció d'un referent díctic, ben possible en la situació descrita (en un espai amb diversos treballadors, molts poden dir al que es troba malament, per exemple, "Vés, vés... cap a casa, ja ho acabarem nosaltres", i aquí *ho* és un pronom díctic).

Per tant, la pronominalització amb pronoms febles constitueix un dels mecanismes de referència més presents en un text.

De vegades, el referent és lingüístic, però, és sobreentès. Per exemple, el significat del pronom *ho* del títol de l'article, *Que trist, no poder-ho explicar*, depèn del context lingüístic, perquè més endavant sabrem que es refereix, en general, a *el deu per cent del que fem,* que es pot deduir quan llegim *el noranta per cent del que fem* (línia 1) o, més concretament, a *haver patit la grip A*, que es desprèn de tot el text per bé que no apareix concretament.

També podríem considerar que en l'article "Que trist, no poder-ho explicar" tenim dos exemples de pronom *ho* que no és l'esperat: a *podria molt ben ser que ho fos, però que -atenció!- podria molt ben ser que no ho hagués estat* (línies 10 i 11), perquè a molts llocs, especialment la gent més gran, diria *podria molt ben ser que la fos, però que -atenció!- podria molt ben ser que no l'hagués estat*, amb la pronominalització normativa. En aquest cas, però, la tria del pronom *ho* en comptes de *la* segurament es deu a les normes d'estil del diari en què es va publicar el text.

2.2. L'estudi dels pronoms febles

L'estudi dels pronoms febles se sol centrar en aspectes normatius (perquè hi ha diferents variants col·loquials), aspectes ortogràfics (especialment, l'escriptura en combinacions de dos o més pronoms) i els processos sintàctics que els generen. Els aspectes fonològics i morfològics, en canvi, han estat menys estudiats (perquè tenen poc interès normatiu i perquè obliguen a treballar amb una teoria molt abstracta). A més, l'anàlisi s'hauria de fer sobre diferents parlars. Tampoc no s'han fet estudis quantitatius sobre les relacions anafòriques

dels pronoms febles, més enllà de les descripcions que apareixen o bé en obres descriptives (com ara la *Gramàtica del català contemporani*) o bé en obres prescriptives.

Lectures recomanades

Vegeu els fragments concrets en què es tracten els pronoms febles en la *Gramàtica del català contemporani*:

Bel, Aurora. "Les funcions sintàctiques", vol. 2, pàg. 1075-1147 –especialment, pàg. 1132-1134.

Bonet, Eulàlia. "Clitització", vol. 1, pàg. 933-989.

Brucart, Josep M. "Els determinants", vol. 2, pàg. 1435-1516 –especialment, pàg. 1441-1442, 1445-1446, 1479-1483.

Espinal, M. Teresa. "La negació", vol. 3, pàg. 2727-2797 –especialment, pàg. 2779-2783.

Hernanz, M. Lluïsa. "L'oració", vol. 2, pàg. 993-1073 –especialment, pàg. 1037-1038.

Payrató, Lluís. "L'enunciació i la modalitat oracional", vol. 2, pàg. 1149-1220 –especialment, pàg. 1132-1175.

Rosselló, Joana. "El SV, I: Verb i arguments verbals", vol. 2, pàg. 1853-1949 –especialment, pàg. 1940-1942.

Suñer, Avel·lina. "Les construccions adjuntes en gerundi i participi", vol. 3, pàg. 3027-3093 –especialment, pàg. 3035-3036.

Todolí, Júlia. "Els pronoms", vol. 2, pàg. 1337-1433 –especialment, pàg. 1356-1365, 1368-1430, 1377-1430.

Vallduví, Enric. "L'oració com a unitat informativa", vol. 2, pàg. 1221-1279 –especialment, pàg. 1253-1257.

Dels articles anteriors, cal destacar especialment el d'Eulàlia Bonet i el de Joana Rosselló.

Els pronoms febles es poden estudiar des de diversos punts de vista:

a)Punt de vista fonològic: atès que es tracta de clítics, els aspectes fonològics són remarcables, ja que els clítics tenen un comportament adés com un mot veritable adés com un morfema. (Hem vist aquest comportament en el mòdul 1.)

b)Punt de vista morfològic: hi ha molts aspectes morfològics interessants perquè els pronoms febles presenten diferents formes (que també varien en diferents parlars) que depenen de la posició que ocupen respecte de la forma verbal que acompanyen (abans o després). També es poden estudiar les formes no previstes per la normativa i per certes descripcions, com ara *ens en anem* en comptes de *ens n'anem*.

c)Punt de vista sintàctic: els aspectes sintàctics són els més tractats normalment en obres preceptives (per la discrepància, tradicional, entre normativa i determinats usos). A més, com que la pronominalització amb pronoms febles és un dels aspectes més sensibles de la sintaxi, s'hi noten molt les interferències del castellà, no tan sols en els usos del castellà diferents des de fa molts segles (com seria que en el castellà actual no existeixen els pronoms febles *hi*

i *en*), sinó també en usos més recents, que immediatament entren al català (com ara la desaparició de *ho* amb *tot*, el *li* pleonàstic avançat o, fins i tot, la lexicalització de *li* per al plural).

(8)
**Ja hem trobat tot. / Ja ho hem trobat tot.*

(9)
**Li explicaré això a en Pau. / Explicaré això a en Pau.*

(10)
**Als jugadors, li diré que juguin com sempre. / Als jugadors, els diré que juguin com sempre.*

d)Punt de vista sintàctic i semàntic alhora: es poden estudiar les relacions entre el pronom feble i el referent que li confereix el significat, que, com hem vist abans, no sempre són tan exactes com preveuen, sobretot, les obres preceptives.

e)Punt de vista textual: la pronominalització amb pronoms febles és un dels aspectes centrals de la cohesió i de la coherència d'un text. Amb tot, aquest és percentualment un aspecte poc tractat en moltes obres a l'entorn de la lingüística textual (no té comparació amb l'espai donat als connectors, per exemple).

f)Altres punts de vista: també es poden estudiar els pronoms febles des del punt de vista diacrònic, perquè hi ha moltes diferències entre la pronominalització actual i la de fa segles, però fins i tot n'hi ha entre l'actual i la de fa un segle (per exemple, actualment diem *Li ho dic a ella* i, en canvi, fa un segle era més habitual *Ho dic a ella*); des del punt de vista diafàsic (per exemple, molts parlants s'autocorregeixen i diuen *fer-el* en comptes de *fer-lo*); des del punt de vista dialectològic, etc.

Nota

Ho dic a ella apareix, per exemple, a *L'Escanyapobres* (novel·la publicada per primera vegada l'any 1884), de Narcís Oller (Edicions 62, 1980, pàg. 46). Observeu que l'aparició del *li* pleonàstic avançat (que és clarament un castellanisme) es podria explicar també com una fase més d'un procés: 1a. fase) *Ho dic a ella* / *Ho dic a la Tuies*; 2a. fase) *Li ho dic a ella* [*li* pleonàstic avançat quan el complement indirecte és format per un pronom tònic] / *Ho dic a la Tuies*; 3a. fase) *Li ho dic a ella* / *Li ho dic a la Tuies* [*li* pleonàstic avançat tingui la forma que tingui el complement indirecte].

2.2.1. Classificació dels pronoms febles

Vegem, tot seguit, algunes de les classificacions més habituals que es fan dels pronoms febles:

1) Classificacions segons la sintaxi, com ara entre clítics argumentals, clítics adjunts i clítics predicatius, classificació que apareix, per exemple, en l'article de Todolí de la *Gramàtica del català contemporani*, "Els pronoms". Aquestes classificacions són poc útils, entre altres raons perquè un mateix element pot ser a més d'un lloc. A més, aquesta classificació concreta –la de Todolí– no té en compte el fet que hi ha clítics inherents (per exemple, el *hi* de *Hi havia molts missatges* no és ni argumental, ni adjunt ni predicatiu: no és res sintàcticament, perquè és inherent).

Proforma

Proforma és un mot més genèric que inclou també els pronoms pròpiament dits. Per aquesta raó, *en*, *ho* i *hi* apareixen com a proformes (perquè poden ser equivalents a un sintagma preposicional, a una oració subordinada, a un adverbi...).

2) Classificació que distingeixi pronoms de proformes, com ara la de Cuenca a *Sintaxi fonamental* (Empúries, 1996), en què (dins la categoria *nom*) hi ha, d'una banda, pronoms plens febles: *em*, *li*, *la*, etc. i, d'una altra banda, proformes plenes febles: *en*, *ho*, *hi*.

D'una banda, la classificació anterior remet a una distinció prou útil: pronoms o proformes plens tònics, pronoms o proformes plens àtons, pronoms o proformes buides. Però, pel que fa a la classificació concreta del que habitualment anomenem *pronoms febles*, no representa cap novetat respecte d'altres classificacions.

3) La classificació més usual (especialment per part d'autors que han tingut una formació en lingüística sobre el castellà) és la següent:

- personals: *em*, *et*, *es*, *el*, *la*, *els*, *les*, *li*, *ens*, *us*;
- neutre: *ho*;
- adverbials: *en*, *hi*.

Aquesta classificació, molt deutora de la classificació corresponent en castellà, és parcialment útil, perquè:

a) Agrupa sobre el nom de *personals* elements que només es poden referir a persones (*em*, *et*, *es*, *ens*, *us* i *li*), però també d'altres que es poden referir tant a persones com a coses (*el*, *la*, *els* i *les*). A més, *en* i *hi* també es poden referir a una persona (*Parla d'en Jan* → *En parla* o *Parla amb en Jan* → *Hi parla*).

b) Es barregen criteris, de manera que hi hauria elements que pertanyerien a dos grups: *personals* sembla un criteri semàntic (d'aquests, n'hi ha que només es poden referir a persones i d'altres que també es poden referir a coses; a més, els que no hi són també es poden referir a persones); *neutre* és un criteri morfològic (sembla que sigui *neutre* respecte de *el*, *la*, *els* i *les*, en tot cas, perquè *li*, *en* i *hi* també són "neutres", però en el sentit de gènere no especificat), i *adverbial* és un concepte més aviat sintàctic (els pronoms d'aquest grup són equivalents a adverbis, però el pronom feble *en* més sovint encara és equivalent a un sintagma nominal indeterminat o quantificat, com a *Tinc fred* → *En tinc*).

c) No té en compte certs comportaments molt evidents: que *em*, *et*, *es*, *ens* i *us* comparteixen moltes característiques (que, a més, els distingeixen d'altres), com ara les següents: són gairebé els únics que només es refereixen a persones (tret de *li*, que de vegades es pot referir a un ésser inanimat); són els únics que poden fer funció de complement directe o de complement indirecte; són els únics que poden aparèixer amb un significat reflexiu; no tenen variació de gènere i semblen tenir un correlat fonològic amb els pronoms personals tònics. I tampoc no té en compte que *el*, *la*, *els* i *les* comparteixen molts comportaments (especialment sintàctics) amb *en* i *ho*,com ara el fet que són els pronoms febles de funcions sintàctiques que s'introdueixen directament, sense preposició (atribut i complement directe).

Correlació fonològica

Observeu la correlació fonològica (en negreta) entre pronoms febles i pronoms personals tònics:

Perso-nes	Pronoms personals tònics	Pronoms febles
1	*mi*, /**m**/ + /i/ (marca de datiu)	/**m**/
2	*tu*, /**tu**/	/**t**/
3	*ell*	/s/
4	*nosaltres* /**nz**/ + *altres*	/**nz**/
5	*vosaltres* /**vz**/ + *altres*	/uz/ i al·lomorf /**vz**/
6	*ell* + /s/	/s/ (/s/ + /z/, el morfema de plural)

4) També hi ha altres classificacions (de vegades parcials), que tenen més present la pronominalització en català i, sobretot, el grau d'importància que té el fet que un sintagma sigui definit o no (determinat o no, amb una altra terminologia) a l'hora de pronominalitzar. Vegeu, per exemple, la nostra classificació:

- personals: *em*, *et*, *es*, *ens*, *us*;
- definits: *el*, *la*, *els*$_1$, *les*, *ho* (neutre);
- indefinit (partitiu o adverbial): *en*;
- datiu: *li*, *els*$_2$;
- adverbial: *hi*.

Segons l'equivalència sintàctica que presenten, tot distingint dos *els* diferents però sense fer més distincions per a no apartar-nos gaire de la nomenclatura tradicional, tindríem, doncs, els grups següents:

1r. grup) Pronoms personals febles: *em*, *et*, *es*, *ens*, *us*. Exemples: *Em mira*, *Et diu una cosa*, *Es va esperar molta estona*, *Ens vam empipar*, *Us escriuen*.

2n. grup) Pronoms febles determinats: *el*, *la*, *els*$_1$, *les*, *ho*. Exemples: *El llegeix cada dia*, *La discrimina*, *Els són*, *Les vaig aprovar*, *Ho acceptarem a l'acte*.

3r. grup) Pronom feble partitiu o adverbial (relacionat amb la preposició *de*): *en*. Exemples: *En deia més abans*, *Sempre en surt aviat*.

4t. grup) Pronoms febles datius de tercera persona no reflexius: *li*, *els_2*. Exemples: *Li lliuraré el paquet jo mateix*, *A les nenes els_2 ha donat molts regals*.

5è. grup) Pronom feble adverbial (relacionat amb altres preposicions a part de *de*): hi. Exemples: *Hi arriba sovint*.

5) Una altra classificació que pot ser molt interessant, especialment si es vol estudiar la dixi o bé l'anàfora, és la classificació següent:

Tipus de pronoms febles (segons si són anafòrics o díctics)		Pronoms febles (tots poden ser, a més, inherents)	Tipus de pronoms febles (segons si són personals o no personals)
pronoms bàsicament díctics		*em, et, ens, us*	personals
pronoms bàsicament anafòrics	reflexiu	*es*	
	no reflexius	*el, la, els_1, les, ho, li, els_2, en, hi*	no personals

Nota

Utilitzem *personal* i *no personal* amb el significat següent: *pronom personal* és aquell pronom que apareix quan el subjecte i el complement directe o el subjecte i el complement indirecte són coreferents en verbs com *dutxar-se* o *rentar-se (les mans)*: *$Ella_i$ es_i dutxa; $Ella_i$ es_i renta les mans.*

2.2.2. Funcions sintàctiques

Tot seguit presentem un quadre en què resumim les funcions sintàctiques que poden fer els pronoms febles. Sense parèntesis, les funcions més freqüents; entre parèntesis, les funcions menys freqüents:

Nota

Per a les funcions sintàctiques dels pronoms febles, vegeu el mòdul 3.

Tipus de pronoms febles	Pronoms febles	Funcions
pronoms personals	*em, et, es, ens, us*	CD, CI, cap funció
pronoms determinats no personals	*el, la, els_1, les, ho*	CD, At
pronoms datius	*li, els_2*	CI (cap funció)
pronom "partitiu"	*en*	S, CD, CRV (At, CPred, CC, cap funció)
pronom adverbial	*hi*	CRV, CI (li→hi), CPred, CC (cap funció)

Vegeu un exemple de les funcions sintàctiques que pot fer cada pronom feble:

	em, et, es, ens i **us**	**el, la, els** (plural de *el*), **les** i **ho**	**en**	**li, els** (plural de *li*)	**hi**
S			(amb molt pocs verbs) **N**'arriben		

CD	**Em** va saludar Afaita'**t** **Es** dutxaria Vol veure'**ns** **Us** empipàveu	**El** va saludar **La** comprarem Repasseu-**los** Va vendre-**les** **Ho** pensen	Busca'**n** dues		
CI	**Em** regalarà l'anell **T**'agradava? **Es** tallen les ungles Va dir-**nos** la veritat **Us** ho explicarem			**Li** compra un cotxe Escriu-**los** una carta	(li, CI → hi) La **hi** repasso (la suma a la nena)
CRV			No te **n**'adonaves?		S'**hi** acostumarà
AT		(*el* només amb *ser*) La notària, sí que **l**'és **Ho** semblava	(només en certs contextos) Sí que **n**'éreu, de joves! D'actor, se **n**'és o no se **n**'és		
CPRED			(només amb *fer*, *dir-se*, *anomenar*...) Se **n**'ha fet		S'**hi** tornava
CC			(amb molt pocs verbs) Se **n**'ha escapat		**Hi** sopen sovint
C del nom			**En** va conèixer els detalls		
cap funció sintàctica	Ja **m**'afanyaré Pren-**te** el xarop! **S**'assembla a la mare **Ens** vam perdre **Us** ho imaginàveu?				**Hi** havia molta gent

Combinacions de pronoms febles

Però els pronoms febles també es poden combinar entre ells. Usualment en combinem dos o tres (tot i que és possible de combinar-ne quatre i, en exemples més aviat teòrics, fins i tot cinc):

(11) *En aquesta botiga, jo **m'hi** he comprat una camisa. Tu, quantes **te n'hi** has comprat?*

(12) *El meu fill no pot menjar caramels, però el teu oncle **me li** n'ha donats tres!*

(13) *No pots anar mai amb les sabates netes quan hi ha fang. Sempre **se te n'hi** posa.*

Nota

Si confegim unes oracions semblants a les que trobem a (13) afegint-hi un datiu ètic, tindrem una combinació de cinc pronoms febles: *Fillet meu, no pots anar mai amb les sabates netes quan hi ha fang. Sempre **se te me n'hi** posa.*

2.2.3. Combinacions de pronoms febles

Quan combinem dos o més pronoms febles, no seguim l'ordre de funcions sintàctiques habituals (per exemple, primer CD i després CI), ja que l'ordre depèn del tipus de pronoms concret i, en el cas dels pronoms personals, de la persona del pronom. Vegeu, en un quadre, l'ordre dels pronoms febles quan se'n combina més d'un:

Personals			Datius	Determinats no datius	Partitiu	Adverbial
3a.	2a.	1a.				
es	et us	em ens	li els_2	el la els_1 les ho	en	hi

2.2.4. Restriccions a les combinacions de pronoms febles

Hi ha certes combinacions previsibles de pronoms febles que no fem mai:

1) No es poden trobar mai dos pronoms febles repetits. (Recordeu que els_1 i els_2 són dos pronoms febles diferents: per això podem tenir ***Els els** donaré, els bombons a les nenes*.) Quan hauríem de tenir dos pronoms febles repetits només n'apareix un (que pot correspondre alhora, per tant, a dos referents).

2) Hi ha combinacions que ja no es podrien donar mai. Per exemple, mai no hauríem de combinar dos pronoms febles *el*, *la*, els_1, *les*, *ho* perquè aquests pronoms només poden fer funció de CD i d'At, i mai no podem tenir dos CD, dos At o un CD i un At.

3) Gairebé mai no es dóna la possibilitat que s'hagin de combinar dos pronoms *em*, *et*, *ens* i *us*. Podríem tenir la combinació de dos pronoms en una situació com la que il·lustra l'oració (14):

(14)
a) **Ja saps que quan anem a una festa sempre et presento els meus coneguts. Però com que avui no en veig cap hauré de presentar-te't a tu mateixa.*
b) *Ja saps que quan anem a una festa sempre et presento els meus coneguts. Però com que avui no en veig cap hauré de presentar-te a tu mateixa.*

a) En canvi, sí que tenim moltes casos en què podríem combinar dos pronoms febles *en* i dos pronoms febles *hi* (tant si són gramaticalitzats com si fan una funció). En aquest cas, *en* o *hi* poden correspondre a dos referents:

(15)
a) *Trec camises del calaix.* → ***Ne'n** trec.*
b) *Trec camises del calaix.* → ***En** trec.*

(16)
a) *Quant te'n vas fer d'aquests pantalons?* → **Quant **te ne'n** vas fer? [Pronominalització usual en algun parlar, perquè un* en *és gramaticalitzat.]*
b) *Quant te'n vas fer d'aquests pantalons?* → *Quant **te'n** vas fer?*

(17)
a) *Vaig a Saragossa amb tren.* → ***Hi hi** vaig.*
b) *Vaig a Saragossa amb tren.* → ***Hi** vaig.*

(18)
a) *Hi havia molta gent al Mercat del Ram.* → ***Hi hi** havia molta gent.*
b) *Hi havia molta gent al Mercat del Ram.* → ***Hi** havia molta gent.*

4) Algunes combinacions de pronoms febles són sempre (facin la funció que facin els pronoms febles) impossibles. En aquests casos, s'ha de canviar la combinació esperada per una altra. Vegeu les combinacions en què s'ha de canviar un dels dos pronoms.

a) *Hi* + *ho* es canvia per *l'hi*:

(19) a) *Deixa això aquí.* → **Deixa-ho-hi.*
b) *Deixa això aquí.* → *Deixa-l'hi.*

b) *En* + *ho* es canvia per *ho:*

(20) a) *Ho he tret de l'armari.* → **N'ho he tret.*
b) *Ho he tret de l'armari.* → *Ho he tret.*

5) Hi ha combinacions que només són impossibles si un pronom fa una determinada funció:

a) En les combinacions *em*, *et*, *li*, *ens*, *us*, *els*$_2$ + *ho,* si els primers fan funció de CI i *ho* d'At, es canvia *ho* per *en*. En canvi, si els primers fan funció de CI i els segons de CD les combinacions són possibles:

(21)
a) **La Dolors no **ens ho** és pas, de tieta.*
b) *La Dolors no **ens n'és** pas, de tieta.*

(22)
a) *La Dolors no **ens ho** pas dit, que anaves a Mallorca.*
b) *En les combinacions em, et, es, ens i us en funció de CD + li en funció de CI es canvia li per hi (en tots els dialectes). Les combinacions me li, te li, se li, ens li i us li són possibles si els primers fan funció de CI datiu ètic:*

(23)
a) *M'he ofert a la Maria per a tot el que li faci falta.* → ***Me li** he ofert per a tot el que li faci falta.*
b) *M'he ofert a la Maria per a tot el que li faci falta.* → ***M'hi** he ofert per a tot el que li faci falta.*

(24)
El de matemàtiques me li ha dit que estudiï més, al meu fill.

b) *Es* + *ho* és una combinació impossible si *ho* és At, i s'ha de canviar *ho* per *en*. Però la combinació *s'ho* és possible si *ho* és CD:

(25)
a) ***D'actriu, s'ho és o no s'ho és.***
b) *D'actriu, se n'és o no se n'és.*

(26)
La Joana s'ho pensa, que és actriu.

6) Hi ha combinacions impossibles només en algun dialecte o en algun parlar:

a) En les combinacions el_1, *la*, *els*, *les* + *li* es canvia *li* per *hi* en molts dialectes (per exemple, en català central). En el català valencià, en canvi, les combinacions usuals són *li'l*, *li la*, *li'ls* i *li les*:

(27)
a) *Deixaré les claus a la Maria.* → ***Les hi*** *deixaré. [Català central.]*
b) *Deixaré les claus a Maria.* → ***Li les*** *deixaré. [Català valencià.]*

b) En algun parlar (dins el català central mateix) no es poden tenir les combinacions dels pronoms (que hauríem de tenir quan un és datiu ètic) *et*, *us*, *em* i *ens* (òbviament, combinacions d'un de segona persona i d'un de primera segona), i un dels dos s'ha de canviar per *es*. (En un altre parlar poden aparèixer les combinacions anteriors però s'hi afegeix *es*.) En el català de Barcelona, per exemple, les combinacions dels pronoms citats són possibles:

(28)
a) *No n'hi ha per tant! No* ***te m****'enfadis, tu, ara. [Forma normativa; parlar de Barcelona.]*
b) *No n'hi ha per tant! No* ***se m****'enfadis, tu, ara. [Parlar de Vic.]*
c) *No n'hi ha per tant! No* ***se te m****'enfadis, tu, ara. [Parlar d'alguna zona del nord del català central.]*

3. El text

3.1. Les propietats del text

Sota el nom de lingüística textual o de gramàtica del discurs s'agrupen tot un seguit d'aportacions molt heterogènies. Totes tenen en comú, però, el fet d'analitzar la llengua més enllà de les oracions. En totes aquestes disciplines el centre de l'anàlisi és el text o discurs. I estudien aspectes que tenen relació fins i tot amb disciplines no lingüístiques, com ara la sociologia, l'antropologia, etc.

S'han proposat diferents definicions per a text o discurs. Hi ha autors que diferencien text –el producte– i discurs –el procés–. Nosaltres ens referim exclusivament a text, i no diferenciem entre aquests dos termes. Evidentment, amb el terme *text* ens referim a una seqüència lingüística formada per diverses oracions que, consegüentment, tant pot ser oral com escrita.

El **text** es pot definir com una unitat lingüística amb valor semàntic i comunicatiu autònoms: com el cas d'una entrevista, una conversa telefònica, un poema, una classe, etc. Hi ha molts lingüistes que han considerat que el text és la unitat lingüística per excel·lència, perquè és una unitat real, tal com es presenta habitualment.

A vegades –cada cop menys– algun estudiós de les disciplines que tracten del text (pragmàtica, lingüística textual, anàlisi del text) contraposa l'estudi del discurs a l'estudi de l'oració, i fins i tot arriba a negar que tingui cap interès d'estudiar la sintaxi, per exemple. Però les disciplines que estudien la sintaxi (i la morfologia, i la fonologia, etc.) no estan pas contraposades a les que estudien el text en sentit ampli, sinó que es complementen. Perquè, si només estudiem el text, no sabrem per què diem els mots d'una oració ordenats d'una manera i no d'una altra (per què diem *el nen* i no **nen el* o per què diem *El nen ja dorm* o *El nen ja s'ha adormit*, i no **El nen ja es dorm* i **El nen ja ha adormit*).

L'estudi del discurs

L'estudi del discurs és una disciplina antiquíssima –Aristòtil va escriure la *Retòrica* a mitjan segle IV aC–, perquè des de sempre hom s'ha preguntat què pot fer amb el llenguatge.

A més, hi ha molts fenòmens (com ara la pronominalització amb pronoms febles) que són alhora oracionals i textuals.

Les tres característiques principals que ha de presentar un text són: adequació (o coherència externa o pragmàtica), cohesió i coherència (o coherència interna).

Adequació

L'adequació reflecteix les relacions entre un text i el context en què es desenvolupa aquest text. El context és tot el que hi ha al voltant d'una emissió lingüística, el marc on es desenvolupa el text però també el marc més cultural, els coneixements que sobre la vida, el món... comparteixen dos interlocutors, per exemple.

El context inclou tot allò que ja ha aparegut abans en la comunicació, i no solament el context lingüístic. Inclou informacions sobre l'ambient cultural que comparteixen els interlocutors, així com el que pensa cada interlocutor sobre un altre. Per tant, el context és molt més que no pas el lloc, l'hora, la relació entre els interlocutors...

L'adequació és, doncs, la característica d'un text que determina la varietat regional, la varietat diastràtica o social, i la varietat funcional o de registre que cal usar.

L'adequació d'un text depèn sobretot de l'aplicació concreta de les diferents possibilitats funcionals que permet el llenguatge.

Vegeu, tot seguit, un esquema ja clàssic en què es mostren les connexions entre els diversos components d'una relació lingüística i les funcions lingüístiques.

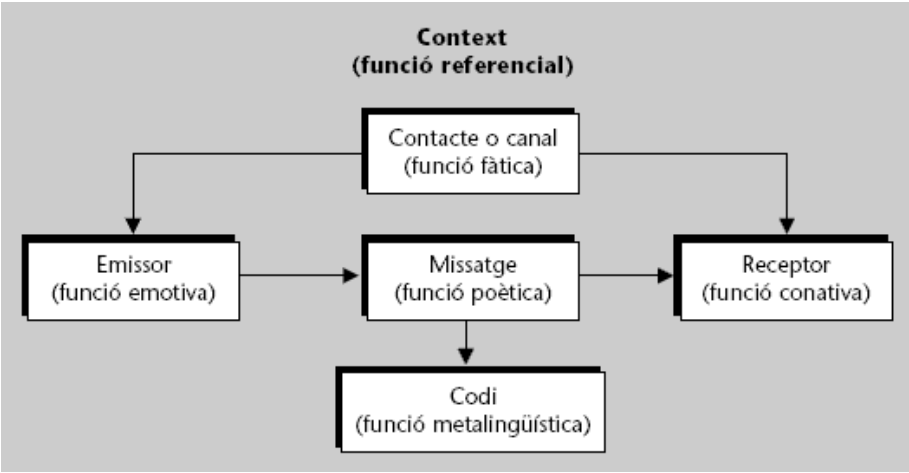

Aquest discurs seria inadequat perquè no s'adapten les varietats socials i generacionals.

1) La **funció referencial** és la que queda més lligada al context, perquè és la funció que domina quan amb el llenguatge volem transmetre informació. Aquesta és la funció principal, per exemple, en un telenotícies, en una conversa en què un dels interlocutors explica un viatge, en una classe...

2) La **funció expressiva** és la funció que domina quan amb el llenguatge volem expressar els nostres sentiments, les nostres emocions, els nostres estats d'ànim... Per tant, està molt relacionada amb l'emissor. Enunciats com, *Que bé!*, *Que cansada que estic...* són bàsicament expressius. Aquests missatges que

són sobretot expressius es poden intercanviar o acompanyar amb expressions facials. En canvi, no es poden substituir per expressions facials els missatges d'un telenotícies, que són principalment referencials.

3) La **funció conativa** és la funció que domina quan volem incidir en el comportament del receptor, per exemple quan renyem algú (*Pararàs d'empipar o no?*), quan donem consells (*Si fos de tu... hi aniria ara mateix*), en un anunci (*Beveu Coca-cola*), etc.

4) La **funció fàtica** reforça el contacte entre els interlocutors; per tant, és el canal que uneix els interlocutors.

En una conversa cara a cara aquesta funció s'acompleix en bona part a través del llenguatge gestual (posició del cos, contacte ocular, contacte gestual, etc.).

En una conversa telefònica aquesta funció es completa amb elements vocals com *mmmm*, *sí...* de l'interlocutor que escolta; si el receptor no emet aquests elements, l'emissor fins i tot pot arribar a dir *Que em sents?*, *Hi ets?*

La manera d'acomplir la funció fàtica és potser la que presenta més diferències segons les cultures. En la nostra cultura, quan dues persones que es coneixen poc es troben en un ascensor, si no volen semblar descortesos, han de dir alguna cosa només per establir contacte i parlen d'un tema absolutament intranscendent (del temps o –sense implicar-s'hi gaire– del Barça, i diuen obvietats com ara *Fa dies que no plou, oi?* –amb un final que permet a l'interlocutor de reprendre el contacte. En altres cultures, en canvi, la mateixa funció es pot realitzar d'una manera no verbal, mitjançant un contacte ocular permanent i un somriure.

Sebastià Serrano (1945)

Sebastià Serrano és lingüista i novel·lista i ha dut a terme diversos estudis de semiòtica en què ha estudiat en profunditat el llenguatge gestual.

Evidentment, els malentesos que es poden crear si es troben en un ascensor dues persones de cultures diferents són previsibles. Aquesta mena de malentesos es produeixen entre persones que han viscut aquí tota la vida i persones de procedència magribina. Les primeres opinen que els magribins s'acosten massa quan parlen. I aquesta és la mateixa reacció que podem provocar nosaltres si anem a viure a Suècia.

5) La **funció poètica** se centra en el fet d'elaborar el missatge per aconseguir efectes estètics o lúdics. En algun cas, el missatge ni tan sols cal que signifiqui gran cosa (és el cas d'embarbussaments o de poemes escrits amb mots inexistents), tot i que es pot haver creat amb diverses finalitats (per exemple perquè els infants agilitin la pronúncia).

6) La **funció metalingüística** serveix per a utilitzar el codi com a objecte del text. És més pròpia d'utilitzacions no col·loquials. Però també en el text col·loquial podem trobar referències metalingüístiques (*Aquesta paraula no*

m'agrada, em sona a...; *Quan dic* discriminar *no ho dic amb un significat negatiu, és com si digués* triar...), com també ocorre sovint en jocs lingüístics, tant orals (molts acudits) com escrits (titulars de diari, jeroglífics...).

Aquestes sis funcions rarament es manifesten d'una manera aïllada. Normalment es passa d'una a l'altra o es barregen. Sí que, per exemple, en una conversa en un ascensor només predomina la funció fàtica, però, si a través d'aquestes oracions que només serveixen per a mantenir el contacte descobrim que amb el veí compartim un interès per la meteorologia, la interacció que vindrà a continuació d'aquella serà la informativa. I, si l'ascensor s'espatlla i quedem atrapats amb el veí pràcticament desconegut, segur que apareixeran les altres funcions (l'expressiva i la conativa, sobretot).

En les converses amb gent que no coneixes i en què es parla de temes intranscendents, com el temps, predomina la funció fàtica.

Un aspecte molt interessant i poc estudiat és el de l'aprenentatge dels aspectes pragmàtics. N'hi ha que s'aprenen sense ser-ne conscients (per exemple, la distància entre interlocutors que s'ha de deixar en cada cultura) i d'altres s'aprenen sovint amb correccions explícites. Us transcrivim un fragment molt gràfic sobre aquest tema, un fragment que es presenta com a exemple de sinceritat i cooperació comunicativa, però que il·lustra molt bé l'aprenentatge d'aspectes pragmàtics:

> "La Isabel aviat farà set anys. Temps enrere, com és propi dels infants, si algú li desagradava, ho deia sense embuts. Si la presència d'algú l'atemoria, el qualificava de «dolent». Com que li agradaven els obsequis, demanava a les visites: «què m'has portat?». Ara, però, ja ha après a filtrar els sentiments i els desitjos. Quan al seu torn és de visita i l'hoste li ofereix menjar o beure, ja sap que per dir que sí no n'hi ha prou amb tenir gana o set, sinó que ha de mirar què li diu el rostre de la seva mare. La Isabel no està autoritzada a dir «quina pudor fa» o «tinc gana» si és a casa d'algú, malgrat que senti la pudor o la gana. La seva socialització ha passat per aprendre a ser flexible amb la «veritat» i el desig. La segona lliçó és aprendre a persuadir, en comptes d'expressar la seva voluntat. Entén que és preferible ensenyar el quadern de qualificacions escolar –si són bones-– als oncles per rebre una recompensa, en comptes de demanar diners directament.
>
> L'explicació és la següent. La Isabel ha associat dos fets que, en certa ocasió, van succeir consecutivament: mostrar les notes escolars i rebre la gratificació d'una propina. I explota aquesta descoberta encara que de vegades no li surt bé. Li manca fer una tercera passa, en el camí de la maduració comunicativa. [...] Implica aprofundir en els mecanismes d'influència en la conducta dels altres."
>
> X. Laborda (1993, pàg. 102-104).

L'estudi del text és molt complex, perquè un mateix fenomen pot tenir explicacions diferents. En posem un exemple: una persona que parla d'ella mateixa en tercera persona en comptes de parlar en primera persona, o que parla a una altra en tercera persona (no de *vostè*) en comptes de parlar en segona persona pragmàtica (de *tu*, de *vós* o de *vostè*).

1) En primer lloc, és usual de parlar en tercera persona a les criatures molt petites. Normalment els parlants més propers al nadó, la mare per exemple, parlen a la criatura en tercera persona i també es refereixen a ells mateixos en tercera persona. O sigui, que, en comptes de dir (1a), també poden dir (1b):

(1)
a) *Què tens reiet meu? Vine, ara et posaré un bolquer net, perquè no vagis gens moll i em facis una rialleta...*
b) *Què té el meu reiet? Vine* [és impossible de dir en tercera persona "real"], *ara la mare li posarà un bolquer net, perquè el seu nen no vagi gens moll i li faci una rialleta...*

Aquesta manera de parlar, amb una entonació també especial, està relacionada, sens dubte, amb el fet que la tercera persona del singular és la persona menys marcada.

2) En altres casos, que una primera persona parli d'ella mateixa en tercera persona denota humilitat. És la tercera persona que es pot usar en les instàncies. I, oralment, quan comencem dient el mot *servidor*, *Servidor vol comprovar en el registre si aquesta finca està hipotecada*. *Servidor* encara és una rèplica utilitzada en una botiga quan un client que entra demana *Qui és l'últim?* Que una persona parli a una segona persona en tercera persona (més enllà del tracte de *vostè*), dient-li, per exemple, *La senyora m'ha cridat?*, també denota humilitat.

3) Altres vegades parlar d'un mateix en tercera persona més aviat indica prepotència, tot i que potser es fa per a donar una aparença d'objectivitat. Ho solen fer a vegades esportistes, actors... quan són entrevistats.

Cohesió

La cohesió fa referència a les relacions semàntiques i sintàctiques que s'estableixen entre els elements d'un text. Quan parlem, no repetim el mateix referent, perquè mitjançant pronoms febles, elisions... establim relacions de coreferència amb altres elements que han sortit abans en el text.

Hi ha molts mecanismes que cohesionen diferents elements (encara que siguin el·líptics) del text. Normalment, s'assenyalen els següents:

1) Anàfora: és la relació que s'estableix entre un element d'una oració i un altre element de la mateixa oració o d'una altra, a través de la identitat de referència (quan els dos elements tenen exactament la mateixa realitat) o de sentit (quan tenen un referent que significa el mateix, però no és la mateixa realitat). Hi ha diferents tipus d'anàfores:

a) Anàfora dins una oració (simple o composta):

(2)
El noi$_i$ que$_i$ ha parlat amb tu [$_i$ coneix la professora.

(3)
En Jordi$_i$ es$_i$ dutxa amb aigua freda.

b) Anàfora no oracional:

(4)
Vaig veure en Pere$_i$. Vaig parlar-hi$_i$ durant molta estona, però no vaig pensar a felicitar-lo$_i$.

c) Anàfora de referència:

(5)
M'ha ofert un iogurt$_i$, però no l'$_i$he pas volgut.

d) Anàfora de sentit:

(6)
El teu germà ja s'ha pres el iogurt$_i$. El$_i$ vols, tu?

Observeu que el context extralingüístic és el que ens permet interpretar amb quin element és coreferent el *seu* de (7):

(7)
La mare$_i$ de la Maria$_j$ va parlar amb el capellà$_k$ del seu$_?$ casament.

Si sentim l'enunciat (7) aïllat de qualsevol context, de qualsevol coneixement previ, potser tendirem a pensar que *seu* és coreferent amb *la Maria* (perquè se solen casar més aviat les persones joves, i els capellans no poden casar-se), però gramaticalment també pot ser coreferent amb els altres dos éssers humans o amb una persona que no apareix a (7).

2) Deïxi (o dixi): és la funció que relaciona les oracions amb la situació comunicativa. Els elements díctics assenyalen elements del context extralingüístic en què es desenvolupa la comunicació. Les coordenades bàsiques de l'enunciació són *jo-ara-aquí*.

Els **elements díctics** per excel·lència són els pronoms personals, els possessius, els demostratius i els morfemes verbals.

3) El·lipsi: és l'absència en el text d'un element que, tot i això, és interpretable, generalment perquè ha aparegut explícitament en el context. Reproduïm un diàleg, en què trobareu diverses el·lipsis, que assenyalem amb el símbol Ø:

(8)
A: *Bon dia! Vinc de veure en Pep$_i$ a l'hospital... Ø$_i$ Està ben fotut! Ø$_i$ Va tenir un atac de cor i l$_i$'han portat a la unitat de cures intensives...*
B: *Sabia que Ø$_i$<u>no anava a treballar</u>$_j$... La Maria m'ho$_j$ va dir. Però em pensava que Ø$_i$ feia vacances...*

4) Cohesió lèxica: es refereix a la presència d'elements semàntic ament relacionats amb un altre (per sinonímia, hiponímia, antonímia, etc.). La relació no ve donada tant pel fet que els elements tinguin un tret semàntic comú com perquè tinguin una relació pragmàtica, que apareguin associats per als parlants a causa dels coneixements que comparteixen (per exemple *Jordi Pujol* i el *president de Catalunya*).

Les relacions de coreferència també es poden produir mitjançant substitucions lèxiques. Així, en una conversa una dona es pot referir al seu marit anomenant-lo pel nom, dient *el meu home*, *el seu pare* (si està parlant del fill)...

Tampoc no cal que expliquem qui és *jo* (pel que fa a *aquí*, sí que diferenciem entre *Aquí, a casa meva...*, *Aquí, al nostre país...*). Perquè els missatges es codifiquen i es descodifiquen segons uns punts de referència: personal (*jo/tu/els altres*), temporal (*ara/abans/després*) i espacial (*aquí/allà; aquest/aquell*).

5) Connexió: és la relació de significat que s'estableix entre dues o més unitats contigües (sintagmes, oracions, intervencions diferents en una conversa, etc.), que es poden manifestar explícitament a través de connectors: conjuncions (*perquè*, *i*, *però*...) o mots que matisen o complementen una oració, adjectius (*següent*, *anterior*...).

També intervenen a donar cohesió a un discurs la relació de temps verbals, l'ordre de mots, l'alternança d'articles determinats i articles indeterminats, etc.

Coherència

La coherència és la propietat que s'encarrega de la informació. És una propietat bàsicament semàntica. Quan parlem, un text pot semblar incoherent, però pot ser absolutament coherent si coneixem el context.

(9)
A: *Has parlat amb en Joan?*
B: *L'Albert m'ha dit que no sap ni què és un fora de joc.*
Una persona que no té el context del fragment de conversa anterior, ni tan sols entén qui no sap jugar a futbol, si en Joan o l'Albert, perquè el S de *no sap ni què és un fora de joc* tant pot ser coreferent amb *en Joan* com amb *l'Albert*.

(9)'
A: *Has parlat amb en Joan$_i$?*
B: *L'Albert$_j$ m'ha dit que Ø$_i$ no sap ni què és un fora de joc.*

(9)''
A: *Has parlat amb en Joan$_i$?*
B: *L'Albert$_j$ m'ha dit que Ø$_j$ no sap què és un fora de joc.*
Però, si sabem que els dos interlocutors estan parlant que volen jugar un partit de futbol i necessiten un jugador més (i l'Albert és un dels que jugarà), el fragment de diàleg és absolutament coherent. B ni tan sols ha parlat amb en Joan (que en el context s'entén que hi havia de parlar per a demanar-li si volia formar part del seu equip), però no calia que B digués l'oració (10) –aquesta sí que és inadequada.

(10)
No he parlat amb en Joan Sans Coll. Perquè l'Albert, que és aquell amic nostre que es diu Albert Rodríguez Villa, m'ha dit que en Joan (a qui volíem demanar si volia formar part del nostre equip de futbol) no sap jugar a futbol i ni tan sols en coneix les regles més elementals.

En canvi, altres fragments de conversa poden semblar coherents (perquè entenem la visió del món d'un dels interlocutors), tot i que estrictament no ho siguin. L'exemple següent és l'adaptació d'una notícia apareguda en un diari fa anys, que parlava d'una dona atacada sexualment dues vegades pels mateixos delinqüents.

(11)
Pobra noia! Al cap d'uns quants dies els mateixos violadors, que ningú no sap qui són, la van tornar a atacar. La segona vegada, però, no la van ***poder*** *violar perquè tenia la menstruació.*

En aquest cas, el missatge, a més d'explicar-nos uns fets, també ens indica les opinions del periodista sobre el fet de tenir relacions sexuals (en el cas del periodista, hem de suposar que són consentides per l'altra persona) amb una dona si té la menstruació. Com que l'emissor no ha pogut parlar amb els delinqüents (diu *que ningú no sap qui són*), *poder* (en comptes de *voler*) reflecteix la visió del món de l'emissor i no la dels protagonistes de l'acció.

En el cas anterior, el parlant ha inclòs opinions seves sense adonar-se'n. Altres vegades, en canvi, el parlant vol fer ben explícites les seves opinions (per exemple, pot referir-se a un policia com a *policia* –l'opció menys marcada–, com a *membre de les forces repressores*, com a *salvador de les persones decents*...).

Quan parlem, doncs, afirmem certes coses sense dir-les explícitament. Per exemple, si diem (12), pressuposem (13), però no pas a la inversa.

(12)
He anat a donar un volt amb el cavall d'en Xavier.

(13)
En Xavier té un cavall.

També ocorre sovint que ens adonem que el nostre interlocutor parteix d'una pressuposició equivocada. Aleshores, tenim diversos mecanismes per fer-lo adonar de l'equivocació. Per exemple, moltes llengües tenen dues maneres de dir *sí* (el francès, *oui/si*, i l'alemany, *ja/doch*) i dues maneres de dir *no*, una de menys marcada i una altra quan volem indicar que el nostre interlocutor parteix d'una pressuposició equivocada. En els fragments de conversa següents les respostes de B s'adeqüen a certes pressuposicions:

(14)
a) *Podem preparar-ho demà, abans no te'n vagis...*
b) *Demà* ***no*** *vinc* ***pas****.*
a) *Seràs a casa al matí?*
b)' ***No****, he d'anar a la perruqueria.*
b)'' ***No*** *hi seré* ***pas*** *(habitualment sempre sóc a casa al matí), he d'anar a la perruqueria.*
(15)
a) *Podríem preparar-ho dijous, però tu no véns i em sap greu...*
b) *Aquesta setmana,* ***sí que*** *vinc...*
a) *Seràs a casa demà al matí?*
b') ***Sí****, no me'n mouré.*
b'') ***Sí que*** *hi seré (habitualment treballo però demà tinc festa).*

Els parlants normalment comparteixen unes mateixes pressuposicions i uns coneixements extralingüístics similars. I un parlant ha de pensar què deu saber el seu interlocutor per a dir (16) o (17). Perquè (16) és gairebé insultant dit a segons qui:

(16)
Anirem a Boston, que és una ciutat dels Estats Units.

(17)
Anirem a Boston.

3.2. Tipologia textual

La classificació de textos de no-ficció més coneguda és la que els classifica segons quin patró discursiu hi predomina. Els patrons discursius prototípics són els següents:

- **Expressiu**: reflecteix els sentiments de l'emissor o la seva valoració del món. Respon a la pregunta "Què sento?".

- **Descriptiu**: reflecteix com són persones, objectes, sentiments, estats, processos... Respon a la pregunta "Com és?".

- **Narratiu**: reflecteix com es desenvolupen unes accions segons l'eix temporal. Respon a la pregunta "Què passa?".

- **Directiu o instructiu**: reflecteix la voluntat que una altra persona tingui un comportament determinat. Respon a la pregunta "Què s'ha de fer?".

- **Argumentatiu**: reflecteix la voluntat de convèncer l'interlocutor d'una opinió. Respon a la pregunta "Per què penso així?".

Normalment, les classificacions usuals de textos segons el patró discursiu no inclouen el text expressiu i, en canvi, n'inclouen dos altres que són, de fet, variants dels patrons bàsics: el text **explicatiu** (que és una combinació de text descriptiu i de text narratiu) i el text **predictiu**, que és un text narratiu (o descriptiu) en futur. De vegades, també s'esmenta el text **persuasiu**, un text que respon, en part, al patró directiu i, en part, a l'argumentatiu.

Text explicatiu

El text explicatiu també es pot anomenar *text expositiu* (especialment si es segueix la classificació d'E. Werlich). En altres classificacions també hi podeu trobar el *text retòric,* amb finalitats estètiques o lúdiques.

La majoria de textos no corresponen a un sol patró dels anteriors. Hi ha molt pocs textos purs (com ara les instruccions d'un GPS, que constitueixen un text directiu, o la definició d'un diccionari, que es pot considerar un text descriptiu). La majoria de textos són una combinació de diversos patrons (com ara una conversa, en què hi pot haver seqüències de tots els patrons) o hi predomina un patró clarament per sobre dels altres (per exemple, la retransmissió d'un partit de futbol és un text bàsicament narratiu, però sol contenir seqüències descriptives).

Hi ha textos, però, que encara que continguin seqüències d'altres patrons, es poden considerar prototípics d'un patró. Vegem un parell d'exemples de cada tipus de text:

Tipus de text	Exemples
Expressiu	Xerrada d'una persona que acaba de saber que ha guanyat un premi en una loteria Queixes d'una persona quan va a pagar una multa injusta
Descriptiu	Xerrada d'un venedor de cotxes sobre un model de cotxe determinat Explicació detallada d'un menú d'un restaurant
Narratiu	Retransmissió d'un partit de futbol Crònica d'un corresponsal de guerra
Directiu o instructiu	Instruccions d'ús d'un electrodomèstic Recepta de cuina
Argumentatiu	Xerrada d'un adolescent que vol convèncer els seus pares de poder anar de vacances amb els seus amics Editorial d'un diari
(Explicatiu)	Article d'una enciclopèdia Explicació d'una xafarderia
(Predictiu)	Butlletí meteorològic Previsions d'un astrònom (horòscop)
(Persuasiu)	Xerrada d'un venedor d'un producte que es ven casa per casa Arenga d'un entrenador de futbol als jugadors

Nota

Els tipus de textos que hem escrit entre parèntesis són variants o combinacions d'altres tipus de textos, com hem dit més amunt.

Vegem tot seguit un text de cada patró discursiu:

- **Un text bàsicament expressiu:**

> Estic molt afectat... Els analitzadors polítics intentem ser el màxim de profunds i objectius possibles, i em sembla horrorós que s'hagi fet això. Em sap molt de greu..., perquè és una síntesi molt esbiaixada del que jo vaig dir. No puc admetre que es doni per fet una cosa que no vaig fer!

Transcripció d'un fragment d'un text oral d'Antoni Puigvert, emès en el programa *El món a RAC1* el dia 28 de setembre del 2009.

- **Un text bàsicament descriptiu:**

> No és que sigui un *must have* d'aquesta consola. Bàsicament hi ha dos modes de joc: història i batalla. El mode història és força senzill i no fa falta utilitzar totes les armes i poders per a arribar al final. A més, hi ha moments en què els enemics i els monstres finals es repeteixen al llarg dels diferents nivells, i donen la sensació que els de Hudson Soft no s'hi han esforçat gaire. Per contra, el mode batalla és força més divertit, ja sigui jugant contra la CPU o contra d'altres jugadors.
> Resumint: entretingut però amb poques novetats respecte al clàssic original.

Adaptació d'un text d'un fòrum sobre videojocs (http://www.sergisogas.com/category/videojocs/)

- **Un text bàsicament narratiu:**

Una vegada, temps era temps, a prop de Sant Bartomeu del Grau, un amo molt ric i poderós, un dia que havia anat a caçar, quan ja era fosc i hi havia lluna plena, va arribar a un gorg molt profund. Com que l'home estava molt cansat, va ajeure's al bell costat de l'aigua. De sobte, veu sortir a poc a poc del gorg una goja nua que es pentina la cabellera de fils d'or que lluen amb el clar de lluna que el va encantar. Cap home no hauria pogut resistir l'encanteri d'aquella dona.

Fragment d'una llegenda popular.

- **Un text bàsicament directiu o instructiu:**

Què heu de fer si creieu que esteu malalts?

Cal que us quedeu a casa i truqueu al telèfon de Sanitat Respon 902 111 444.

Si patiu malalties cròniques greus, alguna malaltia immunosupressora, esteu embarassada i teniu símptomes de grip, o el vostre fill menor de sis mesos en té, heu de trucar, al més aviat possible, a Sanitat Respon o contactar amb el vostre centre d'atenció primària per rebre orientació sobre el que heu de fer.

Si us han diagnosticat grip A amb símptomes lleus:

- No us mogueu de casa.
- Preneu medicaments per fer baixar la febre (com ara paracetamol).
- Beveu molt líquids.
- Feu repòs.
- Eviteu el contacte proper amb altres i l'estada a llocs concorreguts.
- Si us puja molt la febre o porteu més de set dies malalts consulteu el vostre metge o metgessa.

La millor manera de protegir-vos i evitar la propagació de la grip A és seguir unes bones pràctiques d'higiene.

Text adaptat d'un fulletó del Departament de Salut de la tardor del 2009.

- **Un text bàsicament argumentatiu:**

Canvi climàtic? Quin canvi climàtic?

"No hi ha evidència científica convincent que demostri que l'emissió de diòxid de carboni (CO2) o d'altres gasos causi l'escalfament catastròfic de l'atmosfera i comporti el canvi climàtic a la terra."

Qui ha escrit aquesta bogeria? Una colla d'empresaris del sector del petroli? Uns psicòpates antiecologistes que ens volen enganyar? [...]

La veritat és que he extret aquest fragment d'una petició firmada per uns 17.000 científics [...]. A més, el document afirma que no hi ha fonaments científics per afirmar que (1) les emissions de CO2 o l'activitat humana en general estiguin causant un augment global de la temperatura de la Terra, que (2) les darreres dècades, la Terra s'estigui escalfant o que (3) hi hagi canvis climàtics causats per l'activitat humana. El fet que 17.000 científics signin un document d'aquest tipus indica, com a mínim, que el que els ecologistes anomenen *consens* sobre el tema de l'escalfament no existeix.

Hi ha diverses maneres de calcular la temperatura de la Terra. Una d'elles és utilitzar les temperatures registrades fa 100 anys (mesurades amb termòmetres tradicionals) i comparar-les amb les d'ara. Si es fa això, es calcula que hi ha hagut un augment de mig grau en els darrers 100 anys. Això entra dins de la variabilitat natural inherent en el clima. La curiositat del cas, però, és que l'augment de mig grau es va produir entre el 1900 i el 1940. D'ençà del 1940, que és quan l'home ha cremat la major part del petroli que, suposadament, causa l'escalfament, la temperatura no ha pujat gens. Ans al contrari. Una segona mesura prové dels satèl·lits. Aquestes mesures, que són molt més precises, mostren que la temperatura de la Terra ha baixat (sí, baixat!) entre 0,01 i 0,02 graus durant els

darrers 20 anys (vegeu el gràfic annex). Les mesures obtingudes amb globus radiosonda meteorològics també indiquen que la Terra s'ha refredat durant les darreres dues dècades. L'evidència que la Terra s'està escalfant, doncs, està molt lluny de ser definitiva i, en conseqüència, la validesa dels models matemàtics utilitzats per a predir escalfament i cataclismes varis està en entredit.

Fragment d'un text de Xavier Sala i Martín, extret del seu web personal: http://www.columbia.edu/~xs23/catala/articles/clima.htm.

- **Un text bàsicament explicatiu:**

Marcus Aelius Aurelius Verus
Roma, 26 d'abril de 121 - Sirmium, 17 de març de 180

Emperador romà (161-180) i filòsof. Fill d'una família originària d'Hispània, assolí, de molt jove, honors i càrrecs importants. Qüestor el 138-139 i cònsol el 140, es casà amb Faustina, filla d'Antoní, i en morir aquest, el succeí (161), juntament amb L. Aeli Ver (fins al 169). El 177 associà al tron el seu fill Còmmode. Més abocat als treballs intel·lectuals i a la filosofia que no pas a les obligacions del govern, destruí la seva vida en la defensa de les fronteres de l'Imperi amenaçades. Combaté els parts a Armènia (fins al 166), els germànics (que en llurs invasions arribaren a Aquileia), els marcomans, els sàrmates, etc. Visità l'Orient i Grècia. A Lió hagué de reprimir (177) la influència dels cristians. Morí, víctima de la pesta, a les planes del Danubi. Marc Aureli s'afilià a la doctrina del Pòrtic, i, avesat a la meditació, en la seva solitud moral adquirí l'hàbit d'interrogar-se, fent atenció a totes les seves accions.

Fragment de l'entrada *Marc Aureli* de la *Gran Enciclopèdia Catalana*.

- **Un text bàsicament predictiu:**

Hi haurà un augment dels núvols pel nord i oest del país que deixarà el cel molt ennuvolat o localment cobert a la meitat nord i als Ports, amb creixement de nuvolades a la tarda al nord-est, i mig ennuvolat a la resta del país.
Al llarg del dia s'esperen precipitacions al Pirineu i el Prepirineu, sobretot a l'occidental; seran febles i disperses en general, tret de la cara nord del Pirineu, on seran continuades, puntualment moderades i podran acumular quantitats abundants de precipitació. A més, a partir de migdia se n'esperen d'entre febles i moderades al quadrant nord-est, localment acompanyades de tempesta.

Fragment d'una previsió meteorològica.

- **Un text bàsicament persuasiu:**

Vols guanyar diners extres? Vols aconseguir molts regals per vendes?
Fes-te presentadora *tupperware*.
Durant el temps lliure, dedicant-hi les estones que tu puguis/vulguis.
Amb la venda dels productes, t'emportes una bona comissió, a més de poder guanyar molts i molts regals segons els nivells aconseguits de vendes!
Pregunta sense compromís i te n'informo!!

Text que apareix en diverses pàgines d'Internet, com ara a http://www.siaj.cat.

En cada tipus de text hi solen predominar uns determinats exponents lingüístics (formes dels mots, estructures sintàctiques, tipus d'oracions, camps semàntics...). Vegem els principals exponents lingüístics associats a cada tipus de text:

Tipus de text	Exponents lingüístics més usuals
Expressiu	Verbs o expressions amb verbs anímics: *agradar*, *odiar*, *estimar-se (més)*, *saber (greu)*, etc. Formes verbals en present: *tinc*, *pensem*, *considero*, etc. Pronoms de 1a. persona (especialment singular) i formes verbals en 1a. persona: *jo*, *mi*, *em*, *ens*, *vull*, *pensem*, etc. Quantificadors: *no gaire*, *moltíssim*, *gens*, etc. Oracions exclamatives: *I ara!*, *No puc més!*, etc. Interjeccions: *ui*, *oh*, *uf*, *ecs*, etc.
Descriptiu	Verbs d'estat i d'aparença: *ser*, *haver-hi*, *ser-hi*, *tenir*, *semblar*, *recordar*, etc. (verbs d'acció si es descriuen accions: *fer*, *conduir*, *patinar*, etc.) Formes verbals en present i en imperfet, especialment en 3a. persona: *té*, *hi havia*, *eren*, etc. Expressions locatives: *aquí*, *més amunt*, *a l'esquerra*, etc. Adjectius o construccions equivalents (oracions subordinades de relatiu, complements de nom amb preposició, aposicions...): *que sempre estava mal posat*, *entre la primera i la segona casa*, *el fill preferit de la veïna*, etc. Estructures comparatives de diversa mena: *és tan gran com l'altre*, *val més que el de l'any passat*, *s'assembla a la seva germana*, etc. Pronoms febles *en* i *hi* (locatiu): *en sortien tres plomes*, *no hi cabia res més*, etc. Oracions impersonals, passives reflexives i construccions semblants: *feia sol*, *s'assequen les fulles*, *se senten sorolls*, *broten flors*, etc.
Narratiu	Verbs d'acció i de moviment: *fer*, *anar*, *pujar*, *viatjar*, *xutar*, etc. Formes verbals en present –que moltes vegades es poden referir a accions passades– (*Els romans arriben a Empúries l'any 218 aC*), imperfet (*lluitaven*) i passat *(va defensar-se*) –o en futur o en condicional en el text predictiu (*conduirem*, *s'acostarien,* etc.). Expressions temporals: *ahir*, *l'any passat*, *la setmana que ve*, etc. Pronoms de 1a. o 3a. persones i formes verbals en 1a. o 3a. persones: *jo*, *mi*, *ens*, *elles*, *vaig anar*, *veiem*, *topen*,etc. Pronoms febles *em*, *et*, *es*, *ens*, *us*, *el*, *la*, *els*, *les*, *ho* i *en*: *em va cridar*,*en trobàvem*,*les va ajudar*,etc. Enumeracions, normalment ordenades per ordre cronològic: *al matí* [...] *cap al migdia* [...] *havent dinat*, *som al primer minut de joc del primer quart* [...] *després de vint minuts de joc* [...] *quan queden tretze segons de l'última possessió del segon quart*, etc. (En el text explicatiu, expressions de connexió lògica: *tenint en compte aquest fet* [...] *com a única excepció*, *en el primer supòsit* [...] *en el segon*, etc.)
Directiu o instructiu	Perífrasis d'obligació o construccions semblants: *has de prémer*, *cal que us abrigueu*, *és menester que ens apartem*, etc. Formes verbals en temps que impliquen manament: imperatiu (*vés*), subjuntiu (*no facin*), futur (*endreçareu*) o present (*tanques*). Tractaments (tu, vostè o vós, en singular o en plural): *giri a l'esquerra*, *preneu el xarop abans dels àpats*,etc. Connectors que indiquen ordre: *primer*, *un cop deixatada*, *per acabar*, etc. Oracions subordinades condicionals o similars: *si el filtre s'ha embussat*, *en cas que es trenqués la llengüeta*, etc. Enumeracions, normalment ordenades per ordre d'execució, cronològic o d'importància: *en primer lloc* [...] *quan les clares ja estiguin a punt de neu* [...] *després* [...] *finalment* [...], *connecti l'aparell al corrent elèctric* [...] *deixi'l reposar* [...] *desconnecti'l* [...], etc.

Tipus de text	Exponents lingüístics més usuals
Argumentatiu	Verbs de dicció i de pensament: *dir*, *afirmar*, *explicar*, *admetre*, *assegurar*, *considerar*, etc. Verbs relacionats amb la causalitat o relacions similars: *causar*, *fer*, *concloure*, *produir*, *ser (culpa de)*, *demostrar*, etc. Conjuncions i altres connectors d'ordre: *en primer lloc* [...] *en segon lloc*, *d'una banda* [...] *d'altra banda*, etc. Expressions de causalitat i relacions similars: *com que*, *perquè*, *per culpa de*, *gràcies a*, etc. Oracions compostes adverbials (causals, consecutives, finals, condicionals i comparatives, sobretot, o altres estructures amb el mateix significat, com ara oracions compostes per coordinació): *com que encara no ha passat*, *conseqüentment ho haurem d'assumir*, *faré la feina perquè me n'ofereixi més*, *si fallés el pla A*, *era un govern tan inestable com l'actual*, *vine i no te'n penediràs,* etc. Metàfores, dites, comparacions, preguntes retòriques...: *hem d'extreure la poma podrida i no totes les pomes*, *ja se sap que* in dubio, pro reo, *què havíem de fer: deixar-nos atacar perquè el jutge ens fes cas?*, etc. Transposició de paraules textuals d'altres persones: *va dir "No és probable"*. Enumeracions, normalment ordenades per ordre d'argumentació o d'importància: *la primera constatació* [...] *no cal oblidar, tampoc, que encara que sigui menys habitual* [...] *finalment, què en fem de* [...], *la conseqüència principal* [...] *podríem haver-ho evitat si*, *en primer lloc* [...] *en segon lloc* [...] *i, en tercer lloc,* last but not least [...], etc.

Tot i que la classificació de textos anterior s'aplica als textos de no-ficció, en certs casos també es podria aplicar als textos de ficció, com ara els textos literaris o aquells altres relacionats amb documents audiovisuals (cinema, sèries de televisió, videojocs...). Per exemple, molts poemes es poden considerar textos expressius; les novel·les, en general, són textos narratius que contenen seqüències descriptives, i els assajos solen ser textos argumentatius.

4. Textos orals i textos escrits

4.1. Dicotomia text oral/text escrit

En altres èpoques anteriors a la nostra, la majoria de textos orals tenien unes determinades característiques (especialment relacionades amb el registre lingüístic), ben contraposades a les dels textos escrits: per exemple, la majoria de textos orals eren espontanis i la majoria de textos escrits eren planificats.

Ara bé, especialment des de fa uns anys, s'ha desdibuixat la dicotomia oral/escrit, perquè, per exemple, amb el telèfon podem enviar missatges de text que segons quins altres telèfons transformen en missatges orals. A més, de vegades un mateix text pot acabar esdevenint oral o escrit: és un text escrit tant un SMS com la reproducció d'una entrevista a un jugador de futbol d'una revista esportiva, el contingut dels quals s'hauria pogut transmetre oralment (amb una telefonada o una entrevista radiofònica, respectivament).

Però la contraposició text oral / text escrit de fa anys actualment no ens serveix actualment per a tots els textos orals i tots els textos escrits. Sí que val, per exemple, per als dos textos que analitzarem nosaltres en els apartats 4.2 i 4.3, respectivament: la notícia del diari i la conversa. Vegeu part d'un esquema ben conegut extret de l'obra *Ensenyar llengua*, de Daniel Cassany, Marta Luna i Glòria Sanz, publicat l'any 1993:

Conversa i notícia d'un diari

Segons la tipologia freqüent en què es classifiquen els textos (que hem vist en l'apartat 3.2), una conversa sol ser un text que combina seqüències narratives, descriptives i expressives, sobretot, però també seqüències directives, argumentatives i persuasives.

Una notícia d'un diari, en canvi, és un text bàsicament narratiu i, a part d'alguna seqüència descriptiva, no s'hi solen trobar seqüències d'altres tipus.

Canal oral	Canal escrit
La comunicació és espontània. L'emissor pot rectificar, però no "esborrar", el que s'ha dit. El receptor està obligat a comprendre el text en el moment de l'emissió tal com s'emeti.	Comunicació elaborada. L'emissor pot corregir i refer el text sense deixar rastres. El lector pot escollir quan el vol llegir i com ho vol fer (en quin ordre, a quina velocitat, etc.).
La comunicació és immediata en el temps i en l'espai. El canal oral és més ràpid i àgil.	És una comunicació diferida en el temps i en l'espai.
La comunicació és efímera (*verba volant*). Els sons només són perceptibles durant el temps que són en l'aire.	És una comunicació duradora (*scripta manent*). Les lletres es graven en un suport estable i perduren. L'escrit adquireix el valor social de testimoni i enregistrament dels fets.
Utilitza molts codis no verbals: la fesomia i els vestits, el moviment del cos, el tacte, el parallenguatge, l'espai de la situació, etc.	Utilitza poc els codis no verbals: la disposició de l'espai del text, la textura del suport, etc.
Hi ha interacció durant l'emissió del text. Mentre parla, l'emissor veu la reacció del receptor i pot modificar el seu discurs en funció de la reacció. El llenguatge oral és negociable entre els interlocutors.	No hi ha interacció durant la composició. L'escriptor no pot conèixer la reacció real del lector.

Ja des de fa molt temps no sempre la llengua oral és absolutament espontània i la llengua escrita revisada, per exemple. Perquè de missatges orals, n'hi ha de molts tipus: una conversa habitualment és espontània, no preparada..., però, en canvi, un programa de ràdio o de televisió pot haver estat enregistrat prèviament, corregit, repetit, editat... I molts textos orals són prèviament escrits, tant si la lectura és dissimulada –com la dels locutors dels noticiaris televisius quan llegeixen el *teleprompter*– com si no ho és gens, com la lectura d'un testament per un notari.

A més, especialment en els darrers anys hi ha molts missatges escrits que són tan espontanis com les intervencions en una conversa (els missatges electrònics, les intervencions en un fòrum d'Internet, els missatges en un xat, els SMS...). Es tracta de textos en què, especialment aquells en què hi ha simultaneïtat entre els interlocutors, no hi ha pràcticament possibilitat de correcció, per exemple, atesa la rapidesa en la comunicació, idèntica o molt semblant a la que es dóna en la conversa típica de tota la vida (oral, simultània...), tant la que es produeix en el mateix espai (una conversa oral cara a cara) com la que es produeix en un espai diferent (una conversa oral telefònica).

Per tant, mentre que per als nostres besavis l'emissor i el receptor dels textos orals –gairebé tots espontanis– compartien l'espai i el temps, i els textos escrits solien ser planificats, a la nostra època la dicotomia text oral / text escrit s'ha fet molt més complexa. Tot seguit, presentem uns quants textos orals i escrits quotidians per il·lustrar aquesta complexitat i la superació de l'esquema de Cassany, Luna i Sanz que hem vist abans:

Text	Mateix temps?	Mateix espai?	Espontani (no elaborat)?	Efímer (no durador)?	Amb codis no verbals?	Sense possibilitat de correcció?	Amb interacció?
ORALS							
oral prototípic	**sí**	**sí**	**sí**	**sí**	**sí**	**sí**	**sí**
conversa cara a cara	sí	sí	sí	sí	sí	sí	sí
missatge en un contestador	no	no	sí	no	no	sí	no
ESCRITS							
escrit prototípic	**no**	**no**	**no**	**no**	**no**	**no**	**no**
notícia de diari	no	no	no	no	no	no	no
xat	sí	no	sí	sí	sí	sí	sí

A mesura que s'introdueixen a la nostra vida noves tecnologies, doncs, els textos orals i escrits s'hi van adaptant. Per exemple, una conversa entre diverses persones en un xat del Messenger s'assembla molt a una conversa de les que fa milers d'anys que existeixen. Les diferències entre una conversa i l'altra no són tant les derivades de la tecnologia (que una sigui escrita i l'altra oral, que

una es pugui interrompre per una fallada del sistema elèctric i l'altra per una contingència molt diferent, per exemple) com les derivades d'altres "normes" de la conversa que no són intrínseques a la tecnologia (per exemple, el fet que una persona parli simultàniament amb més d'una persona que no veuen les intervencions adreçades a altres interlocutors).

Així, doncs, actualment podem trobar textos tant orals com escrits de totes les tipologies, de tots els registres... Amb tot, sí que cal tenir en compte que certes estructures sintàctiques només les trobem en textos escrits ja pensats i redactats per a ser només escrits. Vegem, per exemple, com en el primer text escrit dels següents (un comentari breu d'una pel·lícula) hi ha certes estructures sintàctiques que no trobem en l'altre text (del mateix diari, sobre el mateix tema i potser redactat pel mateix autor), del qual reproduïm el final:

Text 1:

Sky Crawlers

Animació. Director: Mamoru Oshii. Japó. 2008

Dissenyats genèticament per perdurar en un estat d'eterna adolescència fins al dia en què són abatuts a l'aire, els Kildren s'han convertit en protagonistes involuntaris de l'espectacle televisat de duels aeris que satisfà la demanda del públic en un món que ha eradicat les guerres.

Text publicat a l'*Avui* durant molts dies del mes d'octubre del 2008

Text 2:

Orient i Occident al Festival de Sitges

Bernat Salvà

[...]

Continuant cap a Orient, ahir es va presentar també *The Sky Crawlers*, un *anime* del mestre japonès Mamoru Oshii que planteja un present alternatiu sense guerres o, més ben dit, amb una guerra fictícia per satisfer la necessitat d'espectacle de les audiències de televisió. Alterna escenes reposades amb trepidants combats aeris, protagonitzats per pilots adolescents immortals dissenyats genèticament.

Avui, pàg. 34, 6 d'octubre del 2008

Estructures sintàctiques del primer text que no pot tenir el segon text:

- Al principi, en comptes d'oracions hi ha sintagmes que no ho són, més enllà del primer sintagma, que es podria considerar un títol (des de *Sky* fins al *2008*). (En el segon text al principi també hi ha dos sintagmes, però un és el títol i l'altre el nom de l'autor de l'article.)

- Es comença la part del text format per oracions amb un participi (*dissenyats*), que constitueix un complement explicatiu (una aposició explicativa) molt llarg (des de *dissenyats* fins a *aire*), que s'anteposa al nucli (*Kildren*) del qual és complement.

- Hi ha un sintagma molt llarg format per nuclis que tenen complements que alhora contenen nuclis amb altres complements (des de *protagonistes* fins a *guerres*).

Mentre que el primer text només pot ser escrit, el segon, en canvi, tant pot ser un text escrit com podria haver estat un text oral (per exemple, podria haver estat llegit o dit per un locutor de ràdio o de televisió). Observeu, també, que tot i que en un noticiari radiofònic es pot confegir un titular començat per una construcció de participi (com ara *Detingut l'atracador més perillós*), mai no seria tan llarga com la que trobem en el primer text (des de *Dissenyats* fins a *aire*).

4.2. Una notícia de diari

Una notícia d'un diari és un text explicatiu, més aviat narratiu que no pas descriptiu, que no sol contenir seqüències expressives. Normalment, en aquest text narratiu les accions es presenten per ordre cronològic, per bé que al principi (en els títols, subtítols, entradetes...) se sol fer un resum del text o bé s'anticipa el final dels fets narrats. Com que una notícia d'un diari no és un text espontani sinó planificat, repassat per l'autor i, fins i tot, per altres persones, a l'hora d'analitzar-lo es poden tenir en compte aspectes com ara l'estructura del text i la presentació de la informació. Es pot fer, sobretot, un seguiment dels referents, un aspecte que és alhora sintàctic, lèxic, textual...

Vegem, per exemple, com en una notícia d'un diari (de Pere Pratdesaba, apareguda a *El Periódico* el dia 24 de setembre del 2009), podem resseguir fàcilment les aparicions dels referents humans, dels referents de lloc, dels referents de temps i el referent al fet general explicat:

Nota

A tall d'exemple, subratllem les aparicions del referent *Julio Moreno*.

OSONA | ACCIDENT DRAMÀTIC AMB FINAL FELIÇ | L'HEROI DEL BARRI

Un veí de Torelló va atrapar al vol una nena de 3 anys que havia caigut des d'un tercer pis
La menor va quedar penjada uns segons a les cordes d'estendre la roba

PERE PRATDESABA
TORELLÓ

«**Carmen, agafa'm la nena, agafa-la, que amb la tremolor que m'està entrant encara es posa més nerviosa i plora més fort**». Van ser les primeres paraules que va pronunciar un més que aterrit Julio Moreno, després de protagonitzar Ø un dels episodis més impactants que es recorden a Torelló. En aquesta ocasió, la història va tenir un final feliç.

Tímid i discret, poc amant dels afalacs, Julio s'ha convertit als 61 anys en un autèntic heroi del petit barri obrer de Montserrat. No és per a menys. L'home va salvar la vida d'una nena de 3 anys que va caure del balcó d'un tercer pis. ¿Com? Caçant-la Ø al vol.

Els fets van passar dissabte passat a la tarda, en un pis del carrer Núria, que en aquells moments estava desert. La nena, que pel que sembla estava sola a casa, jugava amb les cordes d'estendre roba quan, de sobte, va fer una tombarella i es va quedar penjada de la regleta de la instal·lació.

Julio passejava pel carrer Núria en aquells moments. Quan Ø va alçar la vista Ø va tenir un bon ensurt. «**La nena, que no plorava, només s'aguantava pels dits i tot el cos li balancejava**», explica nerviós. L'angoixat transeünt va començar a trucar Ø als timbres de l'edifici per alertar Ø els inquilins, però ningú va contestar. «**Quan Ø vaig veure que no hi havia res a fer, Ø em vaig preparar per intentar Ø recollir-la Ø i frenar Ø el cop**», explica Julio. Van ser segons en què la tragèdia semblava inevitable. La nena es va precipitar al buit i va caure de cap. Julio la va agafar al vol i el cos de la criatura li

va impactar a la cara. De manera sorprenent, tots dos van resultar il·lesos i només amb alguna esgarrinxada.

La nena va començar a plorar desconsoladament i Julio [va començar] a tremolar. Ø Va arribar Carmen, una veïna, a qui Ø va suplicar: «**Agafa'm la nena, agafa-la**». El pare de la menor, que havia anat a comprar pa, va arribar al cap de pocs minuts. Va ser un moment de confusió, amb plors, crits i quantitat de gent preguntant què havia passat. Llavors Julio gairebé no podia ni parlar.

Pare agraït

L'endemà, el pare de la nena, d'origen africà, es va acostar a casa de Julio per donar-li les gràcies perquè després del succés gairebé Ø no van poder dir-se res Ø. Viuen molt a prop, però Ø no es coneixien.

El nou heroi del barri ja ha tornat a la seva vida habitual, amb la satisfacció del deure complert però aclaparat Ø pels elogis. Julio treballa a la funerària. «**¿Com són les coses, oi?** –Ø es pregunta–, **si tot hagués acabat malament, potser Ø hauria trobat aquesta nena en un altre lloc**».

El Periódico, 24/09/2009

Referents humans

En la notícia anterior es parla, sobretot, de dues persones: d'un home (Julio Moreno) i d'una nena de sis anys de qui no sabem el nom. En el primer, l'autor del text s'hi refereix de diverses maneres: *l'heroi del barri*, *un veí de Torelló*, *Julio*... Les referències a la nena, com que no se'n pot dir el nom, són menys variades, tot i que a més de dir *la nena* o *aquesta nena*, per exemple, l'autor diu *la menor* o *la criatura*. Observeu que la primera vegada que apareix un referent ha de ser més precís (per exemple, *una nena de tres anys* ha d'aparèixer abans que *la menor* o que *la criatura*) i que la primera vegada apareix *una* i les altres vegades, en canvi, *la* o *aquesta*.

Altres referents

També tot el fet apareix citat de diverses maneres (amb subratllat normal al text): *accident dramàtic amb final feliç*, *un dels episodis més impactants que es recorden a Torelló* o *tot*, per exemple.

Pel que fa a les referències de lloc i de temps, també n'hi ha de diferent abast, com ara *Osona*, *Torelló* i *carrer Núria*. Vegeu, per exemple, que quan es diu *carrer Núria* no cal dir que és de Torelló, perquè el nom de la vila ja ha sortit abans més d'un cop. Hi ha altres referències de lloc a part dels principals (de més concret a més general: *balcó del pis*, *carrer Núria*, *Torelló* i *Osona*, com *un altre lloc* (un ús eufemístic per a *tanatori*).

Pel que fa a les referències de temps, només apareix *dissabte passat a la tarda*, que s'ha de posar en relació respecte del dia que apareix la notícia en el diari. L'hora exacta del fet que s'explica no s'especifica perquè no és pertinent, però per altres detalls que apareixen confirmem que era en ple dia (per exemple, el pare de la nena havia anat a comprar pa).

Part del text anterior és una referència a tot el text, perquè en els títols ja es fa tot resum de tota la narració, que, en aquest cas, comença *in media res*.

4.3. La conversa

4.3.1. Fórmules estereotipades

Com que les persones sovint fem accions molt estereotipades (per exemple, cada dia, després de llevar-nos, veiem per primer cop una persona que viu a casa nostra i volem establir-hi un cert contacte), tenim unes fórmules lingüístiques també estereotipades (dir *Bon dia*, en el cas anterior). Observeu que, si en aquesta situació passem davant un lloc on hi ha una persona que viu amb nosaltres i no diem res, aquesta ens pot dir *Bon dia, eh!* (recriminant-nos que no hàgim utilitzat la fórmula que esperava –perquè l'opció menys marcada és que qui s'ha llevat més tard la digui–). No cal que hi hagi cap interacció verbal veritable (una conversa), però la fórmula no hi pot mancar.

Observeu, també, com produeix un efecte còmic el diàleg telefònic –que reproduïm més avall– entre una nena i la seva àvia, en què la nena diu, quan no toca, les fórmules estereotipades que li han explicat (sense dir què expressaven) explícitament els seus pares (que li han dit "Si quan sona el telèfon vols despenjar-lo tu, abans de donar-nos-el, has de dir «Digueu?» i «De part de qui?»"). La nena ja té les seves pròpies fórmules (que són més semblants a les que es diuen quan algú toca el timbre i després entra a casa, *Qui hi ha?* –després potser s'adona que s'ha equivocat de fórmula i rectifica per *Qui ets?*, l'única manera que usa per a conèixer la identitat de l'interlocutor– i *Hi ha l'àvia*.). I, és clar, també obeeix les consignes dels pares, per estranyes que li semblin.

(1)
a) [La nena despenja el telèfon, que sonava.] *Qui hi ha? Qui ets?*
b) *Irene! Quina gràcia! Com està la meva perleta?* [La nena reconeix la veu i la manera de parlar de l'àvia –l'única persona que s'hi dirigeix amb el vocatiu *perleta*–, que, per cert, no ha respost la pregunta de la néta.]
a) *Bé.*
b) *Digues a la mare que s'hi posi. Hi és, la mare, oi?*
a) [Dirigint-se a l'àvia.] *Sí. Digueu? De part de qui?* [Dirigint-se a la seva mare.] *Mare! Hi ha l'àvia!*

Les fórmules estereotipades poden desaparèixer al llarg del temps, a causa de nous invents, nous costums... Quan a les cases de medis rurals i a les botigues no hi havia timbre ni cap sistema per a trucar i hi havia la porta oberta, les persones que hi acudien, en entrar, cridaven ben alt i amb una entonació especial, *Ave Maria!* o, més sovint, *A* (pronunciada [a], no [ə]) *Mariaaa!*, perquè els habitants de la casa o els dependents sabessin que hi havia entrat algú. Actualment, aquesta fórmula s'ha perdut, perquè gairebé tothom té la casa tancada, i, quan les botigues són obertes, hi ha un timbre que indica que hi entra algú o bé s'hi pot entrar sense haver de dir res (en el cas d'uns grans magatzems, per exemple).

Per altra banda, els nous invents fan que les fórmules i les formes de comunicació canviïn. L'invent del telèfon va introduir fórmules que van caure en desús (com *Aló?*) i d'altres que han perviscut (*Digueu?*, *Digui?* –més habituals a les cases particulars– i *Empresa X. Digueu* –a les empreses, institucions...–). L'invent del contestador automàtic també ha introduït una mena de fórmules per a demanar el missatge, més creatives al principi i gairebé estereotipades actualment.

Un nou invent també pot fer variar els costums i, consegüentment, pot provocar un canvi de fórmules. Quan no hi havia telèfon, la gent anava a visitar els parents i amics sovint sense avisar. Actualment, es fan poques visites sorpresa. Per tant, els *Què hi feu aquí?* (acompanyat d'expressió d'alegria), *Quina sorpresa!*, *Que bé que hàgiu vingut*, com a fórmules d'inici del contacte –en aquest cas, fórmules poc estereotipades–, s'han substituït per alguna pregunta sobre les circumstàncies del viatge (*Heu trobat gaire trànsit?*), o es passa directament a *Com esteu?*, *Com va tot?* També el contestador automàtic fa que hàgim de canviar la manera de comunicar-nos (hem de dir en quin moment truquem, informació inadequada en una conversa simultània en el temps).

A vegades canvien les fórmules encara que no hi hagi cap invent que hi influeixi. Els vocatius *Mestre*, *Mestressa*..., per a dirigir-se a una persona adulta de qui no es coneix el nom, pràcticament no s'utilitzen, perquè *Senyora*, *Senyor*... o *Noi*, *Noia*, etc. s'han estès per totes les classes socials.

També una mateixa fórmula canvia de significat. Fins ben entrat el segle XX, *Hola* denotava estranyesa i podia ser, fins i tot, una fórmula poc amistosa, com en l'exemple següent: *Hola! Mira qui tenim aquí. En Pau... Què, em tornaràs els diners que em deus?*

A vegades també hi ha parlants que modifiquen expressament unes fórmules determinades perquè pensen que tenen unes connotacions que no volen donar al que diuen. Aquesta deu ser una de les raons per les quals hi ha parlants que diuen *Salut!* quan algú esternuda, en comptes de la fórmula més normal, *Jesús!* (no dir res podria ser considerat descortès per qui esternuda), però no volen dir *Jesús!*, com si una persona agnòstica o una d'atea no pogués dir aquest mot.

Jesús!

Sembla que l'origen de dir *Jesús!* quan algú esternuda prové de supersticions relacionades amb l'esternut (que es troben esteses en cultures ben llunyanes una de l'altra –l'antiga Grècia, Nova Zelanda, Pèrsia, l'Índia...–, i en moltes qui veu que algú esternuda diu una fórmula estereotipada).

Observeu amb l'exemple de l'esternut com moltes de les fórmules que veiem tot seguit són autèntiques rutines de parla. Quan A esternuda, tothom ja sap què diran B i A després –vegeu (2)–, si no es dóna el cas que A esternudi molts cops.

(2)
a) [Esternuda.]
b) *Jesús!*
a) *Gràcies!*
b) *De res.*

Per altra banda, la majoria de parlants diuen *Jesús!* sense conèixer l'origen d'aquesta fórmula. Perquè no cal saber-ne l'origen per a poder reproduir la fórmula quan calgui. És una expressió fossilitzada, una mena de ritual que hem vist que es fa quan algú esternuda. Aquest desconeixement fa que hi hagi parlants que també diuen *Jesús!* quan algú tus o quan algú s'ennuega (en aquest cas, la fórmula se sol acompanyar d'un copet a l'esquena).

Lectura complementària

Si voleu completar la informació sobre la forma estereotipada *Jesús!* després d'un esternut, consulteu **J. Veny** (1978). "De l'auguri a l'esternut". A: *Estudis de geolingüística catalana* (pàg. 63-106). Barcelona: Edicions 62. El coneixement de les supersticions relacionades amb l'esternut va ajudar Joan Veny i Joan Coromines a trobar l'etimologia (auguri) d'*eixabuiro* o *etxabuiro* (que es diu en diverses zones del català central, en aquest cas amb un principi onomatopeic) i d'*uís* (del català balear) ['esternut'].

Observeu, també, que aquestes fórmules estereotipades representen el pol oposat a la creativitat lingüística i comunicativa, perquè són altament previsibles. Ho hem vist en el cas de l'esternut.

Sabem que, si diem a algú *Avui és el meu aniversari* ens dirà *Per molts anys!*, o que, si se'ns ha mort un familiar, és altament previsible que moltes persones ens diguin *T'/L'/Us acompanyo en el sentiment*, *Quin greu...*, *És llei de vida* (si el difunt era gran), etc. Aquest caràcter ritual és el que explica un cert desgast fonètic de les fórmules (per exemple, *T'acompanyo en el sentiment* ha esdevingut *T'acompanyo el sentiment*, *Adéu* molt sovint es pronuncia *Déu*) o bé que siguin tan fossilitzades que hagin mantingut formes d'altres èpoques (com queda clar en *On s'és vist*, *Déu vos guard*, *Adéu-siau*) i que alguna que provingui del tracte de vós es pugui dir a persones a qui es tracta de *tu* o de *vostè* (per exemple, *Si us plau* es diu tant a una persona com a més d'una, independentment del tracte).

Nota

Hi ha parlants que van canviant la fórmula prototípica de demanda de favor segons el tractament: *Si et plau, Si us plau, Si li plau, Si els plau,* però és poc freqüent i bastant forçat.

La previsibilitat d'aquestes fórmules és, però, el que les fa més útils en la comunicació. Perquè hi ha unes accions que ja estan absolutament regulades: donar un condol, felicitar... I compartir unes fórmules lingüístiques dóna molta seguretat als parlants, fa més còmoda la comunicació. Per exemple, si un amic nostre ens presenta algú, sabem que les primeres paraules que hem d'intercanviar amb aquesta persona que gairebé no coneixem seran previsibles, no haurem de fer l'esforç de pensar què podem dir... perquè, per altra banda, no sabrem què dir-nos amb aquella persona si no la coneixem de res.

Dominar bé una llengua implica conèixer aquestes fórmules. Per exemple, és de molt mal gust equivocar-se i dir a algú el dia que es casa *T'acompanyo en el sentiment* –es pot dir amb ironia, és clar, però ha de quedar molt clar en l'expressió gestual i només es pot dir a algú en qui es té molta confiança– o dir *Es mereixen* en comptes de *No es mereixen* com a rèplica a *Gràcies*.

Com passa en altres casos, el medi condiciona les fórmules... i la gestualitat que les acompanya, també. Generalment les fórmules de salutació s'acompanyen amb expressions facials o bé (si la salutació és de manteniment de contacte i els interlocutors es troben molt lluny) amb un moviment d'un braç enlaire. Altres moviments (com tenir un braç una mica aixecat i movent només la mà) són quasi exclusius d'infants, però també es poden donar en altres casos (per exemple, monarques o papes saludant multituds).

Les fórmules estereotipades, les triem en funció del context i de la intenció de l'emissor.

En el món rural (on gairebé tothom es coneix i les persones més allunyades es poden veure fàcilment) és molt freqüent la salutació amb el braç (si la persona és molt lluny, ja ni cal pronunciar la fórmula) o bé amb una que indiqui atenció (*Ep!*, *Ei!*...), i moltes salutacions es produeixen sense interacció verbal posterior.

Les salutacions en el món urbà, en canvi, són menys freqüents (es pot passar molta estona sense trobar ningú conegut) i amb més contacte físic entre els interlocutors (les fórmules s'acompanyen amb una estreta de mans –gairebé exclusiva, al costat de l'abraçada amb els braços molt oberts, entre dos homes adults –, amb petons –normalment quan no es tracta de dos homes adults: un adult i una criatura, dues dones, un home i una dona, etc.– i, sovint, com que les persones que se saluden són molt conegudes, les fórmules de salutació van seguides d'una petita interacció verbal).

També són diferents les fórmules que es fan servir en una botiga petita o bé en un hipermercat. En una botiga petita, especialment si no hi ha altres clients, el dependent creu que qui hi ha entrat (que sol dir *Bon dia* o *Hola*) vol comprar alguna cosa (si és una pastisseria, per exemple) o bé que vol mirar alguna cosa en concret (per exemple, en una botiga petita de roba). I, per tant, el dependent ha d'utilitzar una fórmula com ara *Què voldria?*, *Què hi posarem?* o *El puc servir?* I, en tot cas, el client ha de dir *De moment miraré camises* (en una pastisseria ningú no espera que diguem una oració semblant). Perquè tant el client com el dependent esperen que l'altra persona digui alguna cosa. En una botiga petita, si hi ha molta gent, és habitual que el client que entra es dirigeixi a tots els altres dient *Hola* o, si és pertinent, *Qui toca?* o *Qui és l'últim?* (fórmules que es responen amb *Sóc jo*, *Servidor*, *Aquella senyora d'allà*...) i no cal que saludi els dependents.

Morfològicament les fórmules més estereotipades són **locucions** (no es poden canviar gens) o **frases fetes** (se'n pot flexionar o canviar algun element). Sintàcticament, la majoria són mots oració. Unes altres fórmules estereotipades –que no tractem aquí– en un altre sentit són els **refranys**, que resumeixen una possible explicació més creativa.

Per a alguns usos (per exemple, saludar) podem triar entre diverses fórmules. Per a d'altres usos, en tenim menys: per a desitjar un bon àpat –i neutralitzar la molèstia d'interrompre'l, per exemple– tenim *Bon profit* o *Que aprofiti*; per a dir al nostre interlocutor que saludi una persona no present en la conversa –o que s'adoni que recordem una altra persona–, *(Dóna) records a...*; per a indicar que no podem parlar perquè hi ha persones que no volem que sentin el que hem de dir, *Hi ha roba estesa* (que normalment es diu quan hi ha criatures, perquè no és cortès dir-ho referint-se a persones que saben què significa aquesta fórmula)...

Hi ha fórmules pròpies d'un dialecte geogràfic (com *Bon vespre*) o pròpies d'una generació, a vegades influïdes per una altra llengua, com *Tranquil* (o *tranqui*) o *De què vas?* (en comptes de *Què t'has cregut?*). Altres fórmules han caigut en desús i ja només serveixen per a fer-hi broma, com ara *Estudies o treballes?* Altres fórmules tenen dues versions, la més formal i la més provocativa (com *Salut* i *Salut i força al canut*).

També hi ha fórmules que es poden posar de moda durant un cert temps per un fet circumstancial (perquè són usades en un programa de televisió, en un anunci...). Aquesta situació de fórmules d'una època determinada i molt lligades a circumstàncies no és exclusiva del moment actual. Durant la guerra de Successió hi havia una fórmula de salutació relacionada amb la guerra: *Bon dia a tot lo món, menos a Manlleu, Centelles, Berga i Tagamanent* –fent referència a les poblacions filipistes–, que els interlocutors havien de replicar dient *Amén.*

També hi ha fórmules que són pròpies d'infants, com *Elis, elis...* (que es pronuncia amb l'entonació típica de provocació d'enveja), perquè els adults només ens podem permetre mecanismes més subtils de provocació d'enveja. Altres, tot i que són més usuals en els infants, també es poden emprar tota la vida, com *A que no m'atrapes?* ['Goses atrapar-me?'], *Va empaita'm* i *A que no saps* ['Segur que no endevinaries...'] *qui he vist aquest matí?* Però n'hi ha que són exclusives per a dirigir-se a infants, com *Tat!* (que diu l'adult a un infant molt petit cada cop que apareix després d'amagar-se). O n'hi ha que només són pròpies per a una situació, com ara *Bravo!*

Per altra banda, aquestes fórmules també permeten diferenciar **nivells de formalitat**. Penseu, per exemple, en les diferents fórmules de salutació en una carta, en una conversa cara a cara, etc. Hi ha fórmules que només serveixen per a un escrit, perquè les fórmules escrites no sempre són una reproducció de les fórmules que utilitzem oralment. En els acomiadaments de moltes cartes diem *Una abraçada* a persones que mai no abracem quan ens trobem cara a cara o bé amb qui ens fem un petó. Per exemple, dues dones que es cartegin a través del correu electrònic es poden dir *Una abraçada* i, quan es troben cara a cara, no s'abracen, sinó que es fan un parell de petons. En aquest cas, es pot objectar que és una salutació d'homes, però també molts homes es diuen *Benvolgut* en una carta i mai no s'ho diuen oralment.

Entonació

Un exemple d'entonació l'hem vist en el mòdul "Mots: forma i categoria", en què *Prou!* pot significar 'N'estic fart' o un 'sí' atenuat (bé per resignació, bé per cortesia).

Hi ha molts altres aspectes interessants a l'entorn d'aquestes fórmules, com ara l'entonació amb què es diuen o el llenguatge gestual que les acompanya. Per exemple, després de la presentació, les dues persones presentades es donen la mà o bé es fan dos petons. Quan hom brinda també pot dir unes fórmules com: *brindem perquè*... i, al mateix temps, sol aixecar les copes per fer-les dringar, etc.

Un aspecte molt interessant és observar les diferències, tant pel que fa a les fórmules com pel que fa al llenguatge gestual (o a altres aspectes físics, com ara la distància entre interlocutors), entre homes i dones o entre persones de cultures diferents.

Us reproduïm un fragment en què la lingüista M.J. Cuenca explica una experiència personal:

> "A tall d'exemple [...] notarem que no és estrany trobar algun parlant no nadiu que sembla maleducat o incorrecte perquè no és capaç d'adaptar el seu comportament lingüístic i comunicatiu a les circumstàncies contextuals. Posant una il·lustració sobre la importància dels elements de comunicació no verbal, encara recordo l'expressió d'horror que va fer una jove anglesa quan, en ser presentades, m'hi vaig apropar per fer-li una besada, gest habitual entre els joves del nostre país quan es coneix una persona de la mateixa edat, però absolutament anòmal en el seu: probablement algun professor m'hauria d'haver dit que la distància es manté molt més entre els anglesos que entre nosaltres, i que qualsevol incursió en l'espai personal es considera una intrusió, una violació, i produeix, per tant, un fracàs en la comunicació."
>
> M.J. Cuenca (1992, pàg. 106).

Passem tot seguit a veure les fórmules més usuals classificades en diverses expressions:

1) Fórmules que enceten o clouen una interacció conversacional o bé que serveixen per a saludar sense interacció

Hi ha diverses fórmules per a encetar una interacció o fer una salutació d'arribada, i n'hi ha d'altres que serveixen pel contrari, és a dir, per a cloure una interacció (i gairebé totes serveixen com a salutació sense cap altra interacció).

Les fórmules concretes són: *Bon dia*, *Bon dia i bona hora*, *Bona nit*, *Déu vos guard*, *Hola*, *Com anem?*, *Què fem?*, *Adéu*, *Adéu-siau*, *Passi-ho bé*, *Passin-ho bé*, el castellanisme *Adiós* (actualment poc usat), *Fins ara* –quan és usada per a acomiadar algú que previsiblement es trigarà molt a veure o no es veurà mai més, és un castellanisme, una traducció d'*Hasta luego*–, *Que vagi bé*, etc.

Advertiment

Per no enfarfegar el text no incloem totes les formes que poden tenir (només escrivim *Molt agraïda*, i no *Molt agraït, Molt agraïts i Molt agraïdes*). Tan sols esmentem fórmules pròpies del llenguatge col·loquial oral (però no fórmules jurídiques, o pròpies d'una situació concreta, com ara una celebració religiosa, que canvien –compareu *Adéu-siau* amb *Aneu-vos-en amb pau*, per exemple).

Fins fa ben poc (potser fins que hi ha hagut més mitjans de comunicació orals en català), *Bona tarda* era inexistent: es deia *Bon dia* durant tot el dia, si no era previsiblement l'última salutació abans d'anar a dormir. En zones menys influïdes pel castellà i per mitjans de comunicació, si un va a una botiga a les set de la tarda, és rebut amb un *Bon dia* i és acomiadat amb un *Bona nit*. En tot cas, el que era conegut era el castellanisme *Bones tardes*, propi de classes

socials altes i desconegut en medis rurals. Actualment, els programes de ràdio i televisió han acostumat la gent a dir *Bona tarda*, per mimetisme amb els presentadors.

Bon dia (no Bons dies)

Bon dia (no *Bons dies*) és un arcaisme. *Bora nit* és una fórmula habitual (qui diu *Bora nit* diu *bona* quan es refereix a aquest adjectiu en un altre context). Actualment, molts parlants diuen **Molt bon dia* i **Molt bona nit*, que són calcs del castellà *Muy buenos días* i *Muy buenas noches*. La fórmula *Bon dia* es pot acompanyar de *I bona hora* (que pot dir la mateixa persona que ha dit *Bon dia* o pot ser la rèplica de l'interlocutor).

En certes zones del domini lingüístic del català (per exemple, en els parlars balears) també s'utilitza *Bon vespre*, desconegut en català central, tot i que *vespre* sí que s'hi utilitza.

Hi pot haver una certa correspondència entre les fórmules de salutació *Adéu*, *Adéu-siau*, *Passi-ho bé* i *Passin-ho bé* i el tractament de *tu*, de *vós* o de *vostè*. En les zones on es manté bé aquesta correspondència sona molt estrany que algú digui *Adéu-siau* a una persona a qui tracta de *tu*, i es considera molt descortès que digui *Adéu* a dues o més persones a qui tracta de *tu*, encara que només en conegui una (perquè s'interpreta que només saluda la persona que coneix i que n'exclou les altres).

Vegeu també

Vegeu l'exercici 1 del mòdul "Morfologia".

2) Fórmules que expressen agraïment i les rèpliques a l'agraïment

Tenim diverses fórmules que expressen agraïment: *Gràcies*, *Molt agraïda*, *Molt amable*, *Gràcies de tot*, *Merci*, *Mercès*, *Moltes mercès*, *Déu li pagui* (si s'analitza literalment, aquesta és una fórmula d'agraïment ben contradictòria), etc.

També hi ha fórmules que són rèpliques a l'agraïment: *No s'ho val*, *No es mereixen*, *De res*, el castellanisme *No hi ha de què*, *A disposar*, *Amb molt de gust*, etc.

És freqüent que es recordi explícitament a les criatures que han d'expressar l'agraïment i les rèpliques a l'agraïment dient-los *Què es diu?* (que significa 'Què s'ha de dir?'). Observeu que la correcció sobre la llengua dels infants es produeix més en aquests fenòmens pragmàtics (a part de fenòmens lingüístics irregulars), d'adequació al context extralingüístic, que no pas en els fenòmens lingüístics (ningú no ha d'ensenyar que s'ha de dir *la nena* i no pas **nena la*).

Merci

La fórmula pròpia d'alguns parlars *Merci* (pronunciat [[mérsi]] amb accent a la *e* i no, com en francès, a la *i*) no és una fórmula exactament equivalent a *Gràcies*. S'utilitza per a agrair alguna cosa relativament poc important, gairebé és una fórmula de manteniment de contacte. I normalment es diu a algú a qui es tracta de *tu*. És totalment inadequat agrair un favor o un regal molt gran amb un *Merci*.

3) Fórmules d'expressió de disculpes i les rèpliques a les disculpes

Tenim diverses fórmules per a demanar disculpes: *Em sap greu*, *Perdona'm*, *Sí que em sap greu*, *Em sap molt de greu*, el castellanisme *Ho sento*, la fórmula per a demanar disculpes per una acció passada *Em reca*, etc.

Hi ha fórmules que representen rèpliques a les disculpes: *No et sàpiga greu*, *Tant és*, *No té importància*, etc.

Hi ha altres fórmules que serveixen tant per a donar confiança o seguretat a l'emissor davant un problema (si està malalt, nerviós, preocupat, etc. per altres coses que no són, posem per cas, el fet que ens ha tacat la brusa amb cafè), que també poden representar rèpliques a les disculpes: *No pateixis*, *Això rai*, *No passa res*, *Deixa-ho córrer*, *No t'amoïnis*, *No passeu ànsia*, *Tal dia farà un any*, etc.

4) Fórmules que expressen felicitacions i les rèpliques a aquestes felicitacions

Hi ha fórmules de felicitació per a dies o èpoques especials: *Bon Nadal*, *Bona Pasqua* (per a la Pasqua pròpiament dita), *Bones Pasqües* (per al Nadal), *Bon any*, etc.

La fórmula de felicitació per excel·lència és *Per molts anys!*, que es diu per a qualsevol circumstància positiva (esperar un fill, tenir un fill, aprovar unes oposicions, trobar feina, etc.). Segurament perquè no hi ha una fórmula semblant en castellà, hi ha parlants que es pensen que només es pot dir a algú el dia que fa anys. Els parlants que no utilitzen *Per molts anys!* empren el castellanisme *(Moltes) Felicitats!* –que és admès per algun diccionari– com a fórmula de felicitació per excel·lència (fins i tot per a desitjar bon Nadal, per exemple).

La fórmula *Per molts anys!* pot anar seguida d'expressions que concreten la causa de la felicitació, com ara *Per molts anys el pugueu fer créixer.* Una felicitació no exigeix cap rèplica especial (hom pot dir *Gràcies* i prou). Les rèpliques específiques són *En vida vostra*, *Que tu ho puguis veure...*

En alguns llocs hi ha fórmules per al dia anterior a una celebració, *Felices vigílies*. En altres casos, si algú ha de felicitar una persona abans d'hora o la felicita massa tard, després de la felicitació pròpiament dita, afegeix *...tots els sants tenen vuitada* o una expressió semblant.

Observeu que *Per molts anys!* i les rèpliques a les felicitacions remeten a una esperança de llarga vida (per això no fa cap referència al fet de complir anys), que es considera un bon desig. També hi remet una fórmula més llarga que s'utilitza per a desitjar que al cap d'un any (normalment es diu en celebracions de periodicitat anual: l'àpat de Nadal, de la Festa Major...) tots els presents siguin vius i, en tot cas, s'hi hagin afegit membres, al grup (per festejos, per naixements, etc.), *Que l'any que ve puguem fer semblants obres amb els mateixos manobres i... els que vinguin.*

5) Fórmules que expressen compassió

Per a expressar una reacció d'insatisfacció, de compassió, de dolor, de pena, de llàstima... tenim diverses fórmules. Per a certes situacions hi ha unes fórmules fixes (com, per exemple, la de donar condol per la mort d'una persona, *T'/L'/Us acompanyo en el sentiment*), però hi ha altres expressions no tan fixes, com ara

Quin greu!, *Quina llàstima!...* Observeu com en el diàleg següent, A, en comptes de la fórmula estereotipada de donar el condol, en diu una altra, davant la imprevisibilitat de la situació:

(13)
a) *Vam arribar tard i no vam trobar entrades.*
b) *Quina llàstima, perquè l'obra valia la pena.*

(14)
a) *Per què no vas venir ahir?*
b) *Perquè es va morir el meu pare i ahir l'enterraven.*
a) *Quin greu! No ho sabia! I encara com has tingut ànims per venir avui!*

6) Fórmules que expressen el compromís de l'emissor

Hi ha diverses fórmules que serveixen per a expressar el nostre compromís, per a posar en evidència la màxima de qualitat –que veiem més endavant–: *T'ho juro*, *T'ho prometo*, *Paraula!*, *De veritat*, *T'ho dic jo*, *Quant hi va que...*, *Què t'hi jugues que...*, etc.

***Vale* i *val* no valen**

Les formes que expressen acord *vale*, *valen* (en molts parlars, pròpia dels infants) i *val* són castellanismes.

7) Fórmules que expressen acceptació, complicitat, rebuig

Hi ha diverses fórmules que expressen acceptació, com ara *És clar que sí*, *D'acord*, *Bé*, el castellanisme *Bueno*, *Tu diràs*, *Fet*, *Entesos*, *A bodes em convides...*

Si és com a resposta a una pregunta, a una petició... hi ha diferents maneres d'expressar acord, les més usuals de les quals són *D'acord* i *Entesos* (*Entesos* és un adjectiu fossilitzat, com demostra el fet que es pot referir a un singular o a un femení).

(5)
a) *Et sembla bé de deixar-me llegir el treball per inspirar-me?*
b) *D'acord.*

(6)
a) *Em véns a buscar a les 10 i, així, totes dues arribarem plegades.*
b) *Entesos.*

També hi ha fórmules que impliquen rebuig: *I ara*, el castellanisme *Què va*, *Para el carro*, *No s'hi val*, *Apa*, *Sí home*, *I què més*, *Ara pla*, *Ara pla l'hem feta bona*, *I tant*, etc.

A vegades un interlocutor, després de rebre una informació (generalment es tracta d'un text narratiu) o en reaccionar contra alguna cosa feta o dita per altri, per a mostrar una actitud escandalitzada sense voler afegir res explícitament (o simplement mostrar acord amb l'interlocutor), utilitza amb freqüència les expressions *On s'és vist*, *Ves*, *Qui ho havia de dir*, *I ara*, *No fotis...* (les dues primeres són gairebé exclusivament dites per dones).

(7)
a) *I després d'insultar-me va penjar.*
b) *On s'és vist!*

8) Fórmules que indiquen que es manté el contacte

Quan en una conversa un dels dos interlocutors parla durant molt estona, no espera pas una resposta de l'altre o dels altres interlocutors. En una conversa cara a cara es mostra l'interès facialment... Però en una conversa (i molt especialment en una conversa telefònica, en què els interlocutors no es veuen), qui no parla de tant en tant diu uns mots per indicar que està atent al que diu l'emissor, i, si més no, *Mmm*, *Ah*, *I tant*, *Sí*, *I ara*, *Vols dir*, *No fotis*..., o les fórmules que hem vist per a mostrar una actitud escandalitzada.

A vegades es diu *Gràcies* o *Molt bé* com a manteniment del contacte, o com a indici d'acabament de conversa. Per exemple, podem dir *Gràcies* o *Molt bé* cada cop que un cambrer ens porta un nou plat, tot i que no fa res més que allò que ha de fer. En aquest cas la interacció sol ser sense *De res*.

En els exàmens orals l'ús de *Molt bé* com a fórmula de cloenda del contacte pot provocar malentesos. Hi ha examinands que han protestat quan han suspès un examen oral tot argumentant: "Quan vaig acabar, l'examinador em va dir «Molt bé!»".

9) Vocatius

Els vocatius no marcats són els noms de les persones i dels animals amb nom propi: *Lluís!*, *Sandra!*, *Tom!*, etc. N'hi ha per a desconeguts de qui desconeixem el nom: *Nen!*, *Senyora!*, *Noi!*, *Cambrer!*, etc. I per a familiars o per a persones molt amigues: *Rei*, *Reina*, *Nina*, *Cuca*, *Rateta*...

10) Fórmules que expressen emocions

Els mots que expressen les emocions són les interjeccions. Les interjeccions no són universals, varien d'una llengua a una altra. Per exemple, en anglès la interjecció de sorpresa és *Oh*, però es pronuncia [ow] i no pas [[ɔ́]]. Ara bé, en una llengua s'hi poden introduir interjeccions d'altres llengües. És el cas de la interjecció de satisfacció excitada, com ara *Iupi!* (de l'anglès *Yippee!*).

Vegeu també

Vegeu el subapartat 3.4 del mòdul "Sintaxi".

4.3.2. La conversa: el text oral prototípic

La conversa espontània és una de les activitats típicament humanes en què s'utilitza bàsicament el llenguatge. Tot i que una conversa espontània no sembla subjecta a gaires restriccions i condicionaments, sí que n'hi ha uns quants que tots els parlants, potser sense ser-ne ben bé conscients, tenim en compte.

Com que la conversa és un activitat tan habitual, no ens sorprèn que es porti a terme amb tanta facilitat i tan sincronitzadament. (Com tampoc no ens sorprèn que, quan anem pel carrer, tot i que hi ha tanta gent, no xoquem els uns amb els altres.) Imaginem una conversa de quatre o cinc persones al voltant d'una taula; rarament hi ha moments de silenci, i rarament dues persones parlen alhora. I, si en una taula hi ha molta gent, espontàniament es formen subgrups que mantenen converses diferents. El fet que hi hagi excepcions (persones amb qui no ens agrada parlar perquè ens interrompen, que no parlen si no els preguntem una cosa, que comencen a parlar quan encara parla una altra persona, etc.) demostra fins a quin punt les converses habitualment es desenvolupen molt bé.

Cooperació en la conversa

En una conversa (a diferència del que ocorre en un article de diari, per exemple), l'emissor pot mirar de saber si el receptor l'ha entès dient *M'entens?*, o un interlocutor pot demanar aclariments dient *Què vols dir?* En un escrit (encara que sigui un escrit molt informal, com ara una nota que deixem a casa), no hi ha contacte directe entre l'emissor i el receptor, i, si l'escrit és públic (per exemple un article de diari), l'emissor no sap quants lectors ni qui seran els que llegiran el seu escrit. La conversa ofereix als interlocutors l'oportunitat de tenir una resposta, per a saber si el missatge s'ha entès. Aquest *feedback* pot ser verbal (*Sí*, *I tant*, *Qui ho havia de dir*) o no verbal.

Però normalment una conversa no és solament una manera d'oferir i de rebre informació. És també una forma d'interacció social. Hi ha un principi de cooperació, que s'efectua a través de diversos mecanismes.

Els torns de paraula i l'estructura d'una conversa

El torn de paraula es considera la unitat bàsica de l'organització de la conversa, que és un text a diverses veus que s'organitza a partir de diversos torns de diferents persones.

Ara bé, qui organitza els torns? En una conversa no espontània, com per exemple un debat, hi pot haver un moderador que digui a cada participant quan ha d'intervenir. Però en una conversa espontània, la persona que parla com assenyala als altres que ja ha acabat del seu torn, que dóna permís als altres per a començar?

Habitualment, la distribució de torns de conversa es produeix sense problemes, perquè en cada intervenció hi ha un punt apropiat per a la transició, que qui parla indica mitjançant el lèxic (dient *Ja està*) o fent una pregunta, però

sobretot hi ha elements d'entonació (entonació descendent, pausa), gestuals (amb expressions facials, un canvi de posició del cos o mirades a un altre interlocutor), al·lusius, etc.

Les màximes conversacionals

En qualsevol conversa hi ha una mena d'acord implícit entre els parlants que fa que hi participin d'una manera adequada, que podríem descompondre en quatre tipus de regles (en el sentit de regles observables, no de normes imposades):

1) Màxima de quantitat: quan participem en una conversa, intentem donar la informació justa, ni més ni menys. Si algú ens demana com ens trobem, no repetim pas totes les dades de l'última anàlisi de sang que ens hem fet.

2) Màxima de qualitat: quan participem en una conversa, diem coses veritables. Normalment, si algú demana "Quina hora és?", no li diem pas una mentida. Si sospitem que qui ens demana l'hora ho fa perquè se'n vol anar de casa nostra i nosaltres no ho desitgem, insistirem perquè es quedi; no pretendrem pas que es quedi mentint sobre l'hora que és. Perquè també pot ser que el nostre convidat, de fet, com a acte il·locutiu, no vulgui saber l'hora que és, sinó que vulgui preparar la cloenda o bé saber si es pot quedar més estona a casa nostra o no.

3) Màxima de relació: normalment en una conversa diem allò que és pertinent, allò que en aquell moment ve al cas. Si algú ens demana alguna cosa sobre un tema de què no volem parlar, podem dir *Francament, m'estimaria més no parlar-ne*. Però no canviem pas de tema, com si no ens haguessin demanat res.

4) Màxima de manera: quan parlem, volem ser clars i volem evitar l'ambigüitat. Si expliquem com hem passat les vacances a algú que no coneix la nostra família o els nostres amics, no diem pas *I en Pere va decidir...*, sino *el meu germà petit, en Pere*, o bé *en Pere, que és el meu home...*

En una conversa també intentem ser cortesos. Per exemple, minimitzem el nostre elogi i maximitzem el de l'altre interlocutor.

Si algú ens diu incorrectament l'hora pel carrer, no li expliquem pas que ha dit un castellanisme.

Exemple

En els enunciats següents de l'exemple (1), imaginem que B porta un vestit que té totes les característiques següents o totes menys una: és nou, és caríssim i és d'una qualitat excel·lent. B, en canvi, pot intentar minimitzar l'elogi del vestit de diverses maneres: amagar totes les característiques del vestit dient que és de rebaixes –tot i que potser és caríssim–, posant en dubte aparentment el que ha dit A, dient l'única característica del vestit que és negativa, posant-ne en dubte la qualitat...

(1)
a) *Quin vestit que portes! És preciós!*
b') *Me'l vaig comprar de rebaixes.*
b'') *Vols dir?*
b''') *Fa temps que el tinc.*
b'''') *Sí, però potser a la primera rentada perd...*

Nota

A vegades s'incompleix conscientment la màxima de manera. Hi ha persones que, quan han de parlar del seu cònjuge, no saben com anomenar la relació que hi mantenen (no saben si dir, per exemple, *el meu home*, *el meu marit*, *el meu espòs*, *el meu company*, etc.). Incompleixen expressament la màxima de manera (quan apareix un nom propi que l'interlocutor no coneix, s'ha d'explicar), tot esperant que l'interlocutor endevini la relació que mantenen amb la persona anomenada.

Estratègies en una conversa

Quan intervenim en una conversa, tenim diverses estratègies, molt sovint acompanyades de fórmules per a fer diverses coses. Vegem, tot seguit, unes quantes d'aquestes estratègies:

1) Com comencem una conversa, per petita que sigui, amb un desconegut? Sempre, ja ho hem dit en un altre lloc, si no és de vital importància per al nostre interlocutor, l'hem de començar demanant-li disculpes per voler entrar en el seu espai. No cal pas demanar-les, però, si és en una situació d'acció previsible (com en un autobús per poder avançar, *Baixa?*). Després molt sovint hem d'emprar una fórmula com *Potser em fico on no em demanen, però...*

2) També demanem excuses si volem parlar d'un tema que considerem delicat i diem expressions com *No et voldria pas molestar, però...*, *Et puc preguntar una cosa?* (així, el receptor ja sap que preguntarem alguna cosa sobre un tema delicat; si no, ja hauríem preguntat la cosa directament sense la pregunta prèvia), *Si no és massa indiscreció...* (fins i tot el nostre interlocutor es pot preparar, pot anar amb més atenció a l'hora de respondre'ns, perquè ja sap que tractarem d'un tema compromès).

3) També és molt freqüent que en les converses es demani una cosa indirectament, per no haver de quedar avergonyit. O que hi hagi una mena de debat de voler posseir la veritat, de reforçar la pròpia imatge.

Nota

En l'anàlisi de la conversa sempre s'ha de partir d'exemples reals. Les parelles de converses que us presentem no ho són. Serveixen, però, perquè us adoneu de moltes característiques d'una conversa.

Exemple

Observeu les parelles de fragments de converses següents que comencen igual i que poden acabar de manera molt diferent, segons la segona o la tercera intervenció. Observeu-hi, sobretot, una mena de tensió entre cooperació i competició, les ganes de salvar la pròpia imatge, com aconseguir la finalitat que hom es proposa sense que sigui evident, la minimització de les coses pròpies (o la maximització dissimulada), etc.

a) Converses entre dos companys de feina que treballen només al matí. A, que és un home, està una mica enamorat de B, que és una dona:

(2)
a) *Tens feina demà a la tarda?*
b) *Bé, feina feina, no. Però he quedat amb en Joan... Per què?*
a) *No, res. És que anava al cine amb uns amics... I he pensat que potser t'agradaria venir. I com que a vegades hi vas sola...*

(3)
a) *Tens feina demà a la tarda?*
b) *No. Precisament volia fer alguna cosa i no sé què...*
a) *Si vols, jo pensava anar al cine. Per què no hi anem junts? Sempre parlant de cine...*
b) *D'acord. Així haurem vist la mateixa pel·lícula...*

b) Conversa entre dues veïnes. A té una posició econòmica molt millor que B. A té un fill un parell d'anys més gran que el fill de B i pensa que potser farà un favor a B si li dóna roba per al nen.

(4)
a) *Com creixen les criatures... Aquell xandall vermell ja li va petit...*
b) *I tant!*
a) *Ostres! Ara que hi penso. Potser al teu li aniria bé... I és que sap greu llençar un xandall tan nou...*
b) *Sí.*
a) *Mira, ni que fos per estar per casa... Vine...*
b) *Si és ben nou...*
a) *Si volguessis... Tinc més roba. I és que sap greu que no es pugui aprofitar... Jo també aprofito roba del meu nebodet...*

(5)
a) *Com creixen les criatures... Aquell xandall vermell ja li va petit...*
b) *I tant! Al meu també li passa. Ahir precisament li vaig fer una comprada de roba.*
a) *Bé, t'hauria dit si el volies...*
b) *Gràcies. Però al meu home no li agrada que el nen dugui roba de segona mà. Diu que fa d'arreplegat...*

c) Conversa entre dues conegudes, que a vegades han fet viatges organitzats juntes (amb els seus marits respectius); tots ja són jubilats:

(6)
a) *Ahir vam tornar... Quin greu que no hi cabéssiu.*
b) *Ai sí! Ja ens hauria agradat, ja, venir...*
a) *No et preocupis. El mes que ve el tornen a fer. I potser més ben organitzat, perquè, és clar, la primera vegada, ja se sap...*
b) *Sí, però mira, ja l'has fet. I, jo, de moment, a casa...*

(7)
a) *Ahir vam tornar... Quin greu que no hi cabéssiu.*
b) *No hi ha res com anar pel teu compte. Ara ens agrada més anar de "por libre". Ens van fer un bon favor...*
a) *Et surt més car, però...*
b) *La llibertat no té preu...*

d) Conversa entre dues amigues que sopen a casa de B:

(8)
a) *Quina sopa més bona...*
b) *Altres vegades em queda més bé. Em sembla... m'ha quedat molt salada...*
a) *Ara que ho dius, potser una miqueta, però és més gustosa...*

(9)
a) *Quin sopa més bona...*
b) *Si vols et passaré la recepta...*
a) *Prou. Ja en faré... És boníssima.*

e) Conversa entre B, que ha anat a dinar a casa d'A, i A. També hi ha els cònjuges respectius. És gairebé l'hora de sopar.

(10)
a) *Us quedeu a sopar?*
b) *No, que així arribarem més d'hora a casa.*

a) *Com vulgueu.*
b) *El diumenge va bé arribar d'hora i preparar les coses...*
a) *Sí. Si un diumenge acabes tard, pots anar malament mitja setmana.*

(11)
a) *Us quedeu a sopar?*
b) *No, que així arribarem més d'hora a casa.*
a) *Però si preparem qualsevol cosa, embotits... Arribeu i ja us en podeu anar a dormir.*
b) *Vols dir? És que sap greu... i si telefonen els nens... Bé, tenen el vostre telèfon...*
a) *Veus? Vine, ajuda'm a preparar el pa amb tomàquet... I vosaltres, pareu taula.*

4) També cal marcar el canvi de tema. No podem canviar de tema bruscament, si no es produeix una situació nova (algú es fa mal, entra un interlocutor nou en la conversa, hi ha un petit incident, etc.). Si no hi ha cap excusa per a canviar de tema, solem dir *Per cert*, *Ara que hi penso...*, *Què, la feina / el teu pare / l'hereuet?*, *Parlant d'una altra cosa*, *Abans no me'n descuidi...* Si volem centrar el tema, diem *Anem al gra*, *Parlem clar, ja hi ha confiança*, *I si ens deixem de romanços i passem a...*, etc.

5) Hi ha estratègies que ens permeten pensar, guanyar temps, omplir els silencis. N'hi ha de diversos tipus:

a) Marcadors que omplen pauses que duren més del previst o per a omplir una intervenció i evitar que ens prenguin la paraula els altres interlocutors: *Home*, el castellanisme *Bueno*, *Bé*, *Doncs*, *Vaja...* Aquests marcadors també serveixen per a començar una intervenció oral llarga preparada (molts parlants, quan han de parlar en públic, abans de dir res més, diuen *Bueno*, *Bé, eh* ([222]), etc.).

b) Marcadors referits a l'emissor com: *Vull dir*, *No*, *Doncs...* Altres, per a rectificar: *Dic mentida*, *Modèstia a part*, *Dic jo...*

c) Marcadors referits al receptor com: *Calli, calli*, *Tu diràs*, *Tu ja m'entens*, *Vols dir?*

Nota

Hi ha persones que utilitzen exageradament algun marcador referit a l'emissor (sobretot *Vull dir*, *No* i *Doncs*), de manera que esdevenen paràsits autèntics de les seves emissions lingüístiques.

6) També tenim marcadors referits a la cloenda de la conversa. Una conversa no es pot acabar de cop dient *Adéu*. Abans, s'ha de preparar mínimament la cloenda:

a) A causa de l'emissor: *Tinc pressa*, *Me n'hauria d'anar*, *Se'm fa tard...*

b) A causa del receptor: *No et vull molestar més, me'n vaig que faràs tard*, *Tu deus tenir feina*, etc.

c) A causa del tema o del fet que la conversa pot acabar malament: *Per què no parlem d'un altre tema?*; *Deixem-ho córrer, que no arreglarem res*; *Em sembla que no ens entendríem*; *Val més plegar i deixar-ho per a un altre dia...*

d) Amb l'esperança de continuar la conversa un altre dia: *A veure si ens veiem més sovint*, *Ja quedarem...*

Estructura d'una conversa

En una conversa, a més, hi ha unes unitats més petites, les parelles adjacents, en què el primer membre admet molts tipus de rèpliques, una de les quals és la més previsible.

(12)
a) *Ens n'anem?* Pregunta
b) *Sí, anem-nos-en.* Resposta a la pregunta

(13)
a) *Ens n'anem?* Pregunta 1
b) *No és massa d'hora?* Pregunta 2
a) *A aquesta hora hi ha embús...* Resposta a 2
b) *Sí, anem-nos-en.* Resposta a 1

Un acte il·locutiu pot produir rèpliques ben diferents:

(14)
a) *Ens n'anem?* Pregunta
b') *A on?* Aclariment
b'') *Jo no em moc de casa.* Rebuig
b''') *Si em fas la feina tu...* Desafiament
b'''') *Quina corbata més maca...* Canvi de tema
b''''') *Quin greu. Espero una visita.* Disculpa

Cada enunciat, al seu torn, pot produir diverses rèpliques, en general bastant predictibles. Així, es va construint una conversa.

L'estructura d'una conversa va des de la unitat més gran (la conversa) fins a la més petita (l'acte de parla). A vegades també es distingeix una unitat més petita que la conversa i més gran que la intervenció, l'intercanvi, que és una unitat dialogal mínima.

1) Conversa: unitat superior que inclou una seqüència d'obertura, diversos intercanvis i una cloenda.

2) Intervenció: contribució de cada parlant a l'intercanvi.

3) Actes de parla: unitat en què es pot descompondre cada intervenció.

Exemple de conversa

Vegeu a continuació l'anàlisi de diàleg següent:
(15)

intervenció 1: (A)	acte 1 →	No saludes?
intervenció 2: (B)	acte 2 →	És que vaig molt atabalat
	acte 3 →	Tens hora?
intervenció 3: (A)	acte 4 →	Tres quarts.
	acte 5 →	És d'hora...
	acte 6 →	Vaig a fer el cafè.
intervenció 4: (B)	acte 7 →	Em sap greu...
	acte 8 →	Encara he de comprar...
intervenció 5: (A)	acte 9 →	Anem-hi amb els nens que berenin...
intervenció 6: (B)	acte 10 →	D'acord. A can Pous.
intervenció 7: (A)	acte 11 →	Àpali.
intervenció 8: (B)	acte 12 →	A can Pous, eh!

Aquesta conversa és entre dos amics, al carrer, molt a prop de l'escola on van a buscar els seus fills respectius, a tres quarts de cinc de la tarda. B fa poc que s'ha divorciat. A s'adona que B no el veu i per això, en comptes d'una fórmula habitual de salutació, li diu *No saludes?* B ha entès que A li demana més aviat per què va tan distret, no li demana pas un *Hola*, i per tant es justifica. A més, fa una petició. La preocupació sobre l'hora reforça encara més la possible causa de l'atabalament. A respon a la petició dient *tres quarts* i prou perquè ja queda clar per les circumstàncies (l'hora d'anar a buscar els fills a l'escola) que han de ser tres quarts de cinc. A afegeix *És d'hora* per intentar tranquil·litzar el seu amic, si aquesta fos la causa de l'atabalament. No gosa, però, demanar-li si li passa alguna cosa greu, perquè potser va tard i encara li farà perdre més temps. A reforça la idea de tranquil·litat, de temps de sobra... amb l'anunci que encara té temps d'anar al bar i tot. A acaba de decidir anar al bar, perquè pensa que, si el seu amic necessita parlar dels seus problemes, ho podran fer, però no li ho pot oferir directament.

A no convida B explícitament, tampoc no el convida a explicar-li les causes del seu atabalament (perquè, si B fa tard, que el convidin a fer un cafè no el beneficia, i si a B no li passa res?...). A tampoc no vol quedar malament dient *I podrem parlar, si vols*. B entén el que ha dit A com una mena d'invitació perquè es disculpa pel rebuig de la invitació. I justifica el fet que no pugui anar amb l'amic perquè encara té feina. A proposa (en part també atenuarà el fet que B no pot anar ara al bar per causes justificades) d'anar-hi després. No diu *després*, però s'entén perquè diu *amb els nens* i perquè diu *que berenin*.

En aquest moment, A amaga una mica el berenar que portava per als seus fills, com si ell ja hagués pensat d'anar al bar a berenar amb ells. A diu això perquè, si B havia d'anar a comprar el berenar, l'alliberarà de fer-ho. B accepta la cita. I per confirmar l'acceptació i quedar entesos, diu el lloc on aniran. L'últim intercanvi és de cloenda. No clouen la conversa amb les fórmules estereotipades, entre d'altres coses perquè es veuran al cap d'un quart. B, com a cloenda, recorda el lloc on han quedat, en part perquè quedi clar que ho té en compte i perquè remet a l'espai on tindrà lloc l'altra conversa.

Evidentment, l'anàlisi d'una conversa és molt més complexa. Per començar cal fer una presentació del context més precisa, i sobretot una transcripció que permeti d'assenyalar les pauses, l'entonació, la gestualitat, etc.

Resum

En aquest mòdul didàctic hem estudiat aspectes de la llengua que no prenen els mots ni les oracions com a referència, sinó emissions reals dels parlants, del text, feixos d'oracions, fragments de diàlegs, fins a arribar a la conversa espontània.

En català es pot considerar que hi ha un ordre canònic, sobre el qual es poden fer moltes variacions a causa de diversos fenòmens: sintàctics (per exemple, els pronoms relatius i interrogatius han d'anar a davant l'oració) o semàntics (primer se sol dir la informació coneguda, el tema, i després, la informació nova, el rema). Aquest fet (informació coneguda i informació nova) és el que explica que sigui adequat o inadequat de dir una de les dues oracions següents, totes dues perfectament gramaticals: *He vist l'Ester aquest matí* o *L'Ester l'he vista aquest matí.* Cal distingir la tematització (quan es canvia l'ordre canònic per a poder posar el tema a davant) i la focalització (quan el rema esdevé el focus de l'emissió i, també, va a davant).

Hem repassat les principals característiques del text –l'adequació, la coherència, la cohesió–, tant aquelles més textuals com aquelles més referides al context.

Hem analitzat detalladament el fenomen de la pronominalització amb pronoms febles (que és alhora oracional i textual).

També després de comprovar que la dicotomia text oral / text escrit s'ha tornat més complex en els darrers anys, hem analitzat un text escrit paradigmàtic (una notícia de diari) i hem fet una petita introducció a l'anàlisi de la conversa quotidiana espontània, el text oral més freqüent, que, aparentment sembla lliure de regles. Tanmateix, hem pogut comprovar que els parlants, quan conversem, posem en funcionament una sèrie de mecanismes perfectament ordenats (una mena de regles que ningú no ens ha explicat, però que apliquem constantment), que fan que ens puguem comunicar amb el llenguatge.

Activitats

1) Enregistreu una conversa amb amics i busqueu-hi després:
a) Exemples de com s'ha passat d'un tema a un altre de diferent.
b) Pronoms febles no cohesionats lingüísticament però sí en el context extralingüístic.
c) Exemples d'ironia.

2) Digueu a una persona que us expliqui una recepta de cuina que pugueu trobar en diversos llibres (canelons, escudella...) i transcriviu-la. Després, compareu aquesta transcripció amb la mateixa recepta treta de tres llibres diferents (díctics, tractament, ús dels temps verbals, pressuposicions, elements substituïts per llenguatge gestual o per il·lustracions, etc.).

3) Digueu:
a) Cinc maneres diferents de començar una conversa telefònica.
b) Tres maneres de començar a donar una mala notícia a algú.
c) Dos missatges dits a un contestador automàtic.

4) Tot seguit reproduïm les intervencions d'un interlocutor en una conversa telefònica. Ompliu vosaltres les intervencions de l'altre interlocutor després d'imaginar-vos el context extralingüístic de la conversa i feu una descripció dels interlocutors. Heu d'explicar, també, la incoherència aparent de les intervencions d'A.

a) *Indústries Riba, digueu...*
B:
a) *... Para el carro, ja et conec. A mi no m'enredes...*
B:
a) *Sí home... I què més!*
B:
a) *Que vol també que li vingui a fer la feina, el senyor?*
B:
a) *Tu diràs... Demà mateix.*
B:
a) *Sí..., però ara estic una mica atabalada...*
B:
a) *Ja...*
B:
a) *Mmmm...*
B:
a) *No ho sé segur.*
B:
a) *I, mmmm, per què no prepares alguna cosa d'aquelles que tu ja saps... I música, i xampany...*
B:
A: *Jo també, am... Perdoni, s'ha equivocat de número. Aquí no venem iguanes... Passi-ho bé.*

Exercicis d'autoavaluació

1. Digueu la causa de l'ordre dels constituents en negreta:
(1) *Qui t'ho ha dit? M'ho ha dit* ***l'Eva****.*
(2) *Explica als teus amics* ***qui vam trobar****.*
(3)***L'Anna*** *he vist, no l'Emma...*
(4)***Aquestes coses*** *no es diuen.*
(5) *Relació entre* ***pares*** *i fills.*

2. Digueu quines funcions lingüístiques predominen en els tipus de textos següents:
a) El llibre d'instruccions d'un televisor.
b) Les preguntes que fa un turista sobre com trobar un monument.
c) La narració radiofònica d'un partit de futbol.
d) L'explicació d'un malalt sobre la seva malaltia.
e) Un anunci d'un perfum.
f) Un consell.

3. Busqueu sinònims de *parlar* i expliqueu els diferents matisos de cada mot.

4. Busqueu frases fetes que signifiquin 'parlar massa' o bé 'parlar massa poc'. També en podeu escriure d'altres que es refereixin al fet de parlar d'una manera determinada o a algun altre aspecte sobre la manera de parlar.

5. En grup de dos o tres estudiants, busqueu en els textos de l'apartat 3.2 (des del text que comença amb *Estic molt afectat* fins al text que comença amb *Vols guanyar diners extres*) exponents lingüístics com els que hem indicat. Per al text explicatiu i per al text predictiu,

mireu tant els exponents lingüístics del text narratiu com del text descriptiu, i per al text persuasiu, tingueu en compte els exponents lingüístics del text instructiu o directiu i els del text argumentatiu.

6. Ja hem vist al llarg de tots els mòduls que diversos aspectes que estudiem separadament es relacionen entre ells; per exemple, els morfemes de persona i nombre del verb -un aspecte eminentment morfològic- remeten a un element de la sintaxi, als subjectes (tant als explícits com als el·líptics), que contenen molts dels referents que formen l'entramat de relacions que constitueixen la cohesió d'un text, que en garanteixen en gran part la coherència i del tot la progressió del contingut d'un text, tots ells aspectes textuals. En grup, resoleu les diverses activitats que us comentem entorn del mateix text (si cal, abans de fer una activitat, corregiu l'anterior):

Cap rapat, cervell buit

L'any passat un grup de cinc neonazis van agredir brutalment un jove per la seva militància antifeixista al metro de Barcelona

Jordi Panyella

Barcelona
19/05/2009

Cinc joves feixistes van desfilar ahir per la sala de vistes de la secció 21 de l'Audiència de Barcelona, on un d'ells –Mario F.– s'enfrontava a un judici en què li demanen 13 anys de presó per l'intent d'assassinat d'un jove el setembre de l'any passat al metro de Barcelona. Els fets són tan simples com brutals: el grup va identificar la víctima, li van preguntar "de què vas?", ell va respondre "sóc antifeixista", i aleshores el van agredir fins que un membre de la llopada va treure un ganivet i l'hi va clavar sis vegades.

Qui empunyava l'arma era Cristian B. –encara menor d'edat i ja condemnat per aquests fets–, que ahir va voler assumir davant el tribunal tota la responsabilitat de l'agressió. "Ho vaig fer jo", va dir abans d'admetre, a preguntes de la fiscal, "sí, sóc feixista", i acomiadar-se del seu camarada amb un "sort Mario!". Un similar i ridícul orgull neonazi van mostrar els altres tres joves –també menors– que van declarar al judici com a testimonis i que van ser absolts en el seu dia per un jutjat de menors. Tots formaven part del grup que va agredir el jove, encara que ahir van repetir que ni ells ni l'acusat van tenir res a veure amb l'atac homicida que va protagonitzar Cristian.

Els tres testimonis van mantenir un aire arrogant, en el moment de declarar i quan es van quedar a la sala, entre el públic, per fer costat al seu company, lluint un d'ells una novíssima camisa amb el logotip d'una marca britànica de roba molt estimada pel personal *skinhead*. La fiscal, però, va aconseguir descol·locar-los quan els va llegir el contingut d'uns missatges que s'havien enviat per Internet en què uns i altres se citaven per anar a la "cacera de *guarros*", com es defineixen en el seu argot les persones que consideren rivals.

L'acusat va reconèixer l'existència d'aquests missatges, però va excusar-se assegurant que eren simples "fanfarronades", que l'únic fet que va protagonitzar va ser el de "donar dos clatellots al noi i marxar". La fiscal no es va creure la seva declaració i va demanar que es condemni Mario per la seva condició de coautor i perquè compartia amb Cristian les ganes de fer mal. L'advocat defensor va replicar amb un argument que provoca vergonya aliena: "No entenem l'ànim de la fiscalia de voler criminalitzar la ideologia nacionalsocialista".

a) En el text es parla de diverses persones. Marqueu amb el mateix color els referents idèntics explícits (no els subjectes el·líptics, per exemple) que facin referència a les principals persones que s'esmenten en el text.

b) Continueu el mateix exercici que abans, però ara afegiu-hi els subjectes el·líptics (tant per a les formes personals com per a les formes no personals), subratlleu tot els verbs i, si cal, marqueu els morfemes verbals (que també són mecanismes de referència) que es refereixin a les persones ja marcades amb els colors pertinents.

c) La pronominalització amb pronoms febles és un dels mecanismes de referència més freqüents. Busqueu tots els pronoms febles del text i classifiqueu-los en una taula amb un encapçalament com el següent:

	PF	Referent (nucli)	FS	Oració amb el pronom feble expandit lèxicament

Nota

PF = pronom feble (en la forma en què aparegui)

FS = funció sintàctica

d) Al text hi ha diversos *que*. Indiqueu si són pronoms relatius o conjuncions:

e) La construcció d'oracions que contenen un pronom relatiu és un altre dels mecanismes de referència més freqüents, juntament amb la pronominalització amb pronoms febles. Busqueu tots els pronoms relatius del text (*que* o altres) continguts en oracions de relatiu adjectives i continueu emplenant la taula següent:

Vegeu també

Si us cal, consulteu les parts de l'apartat 3.1.2 del mòdul 3 (*Subordinació substantiva i subordinació adjectiva*).

	FR	PR	Altres formes normatives	Referent (nucli)	FS	Oració de relatiu sencera

Nota

FR = forma de relatiu (el pronom relatiu i, si n'hi ha, la preposició)

PR = pronom relatiu

FS = funció sintàctica

f) Comenteu algun aspecte que us sembli destacable sobre els referents en el text que heu analitzat. Si voleu, podeu tenir en compte aquest text de Maria Josep Cuenca:

"En els textos sovint fem referència a uns mateixos conceptes o a conceptes relacionats, alhora que n'introduïm de nous, que reprenem posteriorment. Així, part de la progressió del contingut d'un text, la seua coherència, es basa en l'establiment de referents (els conceptes dels quals parlem) i la represa d'alguns d'aquests referents. Aquest encadenament de conceptes és possible gràcies als mecanismes de referència, que manifesten una relació entre dos elements: un que posa el significat (l'antecedent) i un altre que s'entén totalment o parcialment per relació a aquell (element de referència):

A (antecedent) / B (element de referència)"

Nota

Fragment extret de *Gramàtica del text*, de Maria Josep Cuenca, pàg. 61

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

1)
(1) Perquè el rema s'ha de dir en últim lloc.
(2) Perquè tenim un CD complex.
(3) Perquè l'element en negreta està focalitzat.
(4) Perquè aquesta oració té un matís de prohibició i no d'afirmació neutra.
(5) Perquè *pares* es considera jeràrquicament superior a *fills*.

2)
a) Referencial
b) Conativa
c) Referencial (i expressiva)
d) Referencial
e) Conativa (i poètica)
f) Conativa

3) Resposta oberta.

4) Parlar molt: *tenir el tel de la llengua ben trencat*, *parlar pels descosits*, *tenir bon picarol*, *parlar per les butxaques*, *tenir molt de vent a la flauta*, *xerrar per setze*, etc.
Parlar poc: *no dir ni ase ni bèstia*, *haver perdut la llengua*, *no badar boca*, *no saber treure's les paraules de la boca*, *no dir mot*, *no dir ni piu*, *no obrir els llavis*, *fer moixoni*, *no gosar piular*, etc.
D'altres: *parlar per parlar*, *parlar amb les mans*, *florir-se el pa a la boca*, *parlar en xinès*, *parlar clar i català*, *parlar amb llengua de plata*, *parlar sense embuts*, *no tenir boca per*, *no tornar mot*, *parlar com un llibre*, *tenir sempre a la boca*, *parlar en va*, *no tenir pèls a la llengua*, *tenir llengua d'escurçó*, *tenir-ne una per dir*, *ser un bocamoll*, *tenir (una cosa) a la punta de la llengua*, *tenir llengua*, etc.

5)

(Cal aclarir que les respostes, en aquesta activitat, en algun cas no són úniques.)

Tipus de text	Exponents lingüístics més usuals
Expressiu	Verbs o expressions amb verbs anímics: *estar (afectat)*, *semblar*, *saber (greu)* i *(no) poder admetre.* Formes verbals en present: *estic*, *intentem*, *sembla*, *sap*, *és*, *puc* i *doni.* Pronoms de 1a. persona (especialment singular) i formes verbals en 1a. persona: *estic*, *intentem*, *em*, *em*, *jo*, *puc* i *vaig fer.* Quantificadors: *molt*, *al màxim*, *molt de* i *molt.* Oracions exclamatives: *No puc admetre que es doni per fet una cosa que no vaig fer!*
Descriptiu	Verbs d'estat i d'aparença: *ser* (més d'un cop), *haver-hi*, *fer falta*, *utilitzar* i *donar (la sensació).* Formes verbals en present i en imperfet, especialment en 3a. persona: *sigui*, *hi ha*, *és*, *fa falta*,etc. Expressió locativa: *al llarg dels diferents nivells.* Adjectius o construccions equivalents (oracions subordinades de relatiu, complements de nom amb preposició, aposicions...): must have, *de joc*, *història*, *senzill*, *on els enemics i els monstres finals es repeteixen al llarg dels diferents nivells*, *finals*, *diferents*,etc. Estructures comparatives de diversa mena: *hi ha dos models de joc* [...], *per contra* [...], *entretingut però* [...] *original*,etc. Oracions impersonals, passives reflexives i construccions semblants: *hi ha dos modes de joc*, *fa falta utilitzar totes les armes* [...], *els monstres finals es repeteixen* [...], etc.

Tipus de text	Exponents lingüístics més usuals
Narratiu	Verbs d'acció i de moviment: *anar*, *caçar*, *arribar*, *ajeure's*, *veure*, *sortir* i *pentinar-se* i *encantar.* Formes verbals en present –que moltes vegades es poden referir a accions passades–, imperfet i passat: *havia anat*, *era*, *hi havia*, *va arribar*, *estava*, *va ajeure's*, *veu* (que es refereix a una acció passada), etc. Expressions temporals: *una vegada*, *temps era temps*, *un dia que* [...], *quan* [...] i *de sobte.* Pronoms de 1a. o 3a. persones i formes verbals en 1a. o 3a. persones: *havia anat*, *va arribar*, *estava*,etc. Pronoms febles *es* (*va ajeure's* i *es pentina*) i *el (el va encantar).* Enumeracions, normalment ordenades per ordre cronològic: *una vegada* i *un dia* [...] *quan ja era fosc i hi havia lluna plena*, etc.
Directiu o instructiu	Perífrasis d'obligació o construccions semblants: *heu de fer* (dos cops), *cal que us quedeu, (cal que) truqueu*,etc. Formes verbals en temps que impliquen manament: imperatiu (*preneu*, *beveu*, *feu*,etc.) i subjuntiu (*no us mogueu*). Tractament de vós o de tu en plural: *heu de fer*, *creieu,* etc. Oracions subordinades condicionals o similars: *si creieu que esteu malalts*, *si patiu malalties cròniques greus*, etc. Enumeració d'accions (*no us mogueu* [...], *preneu* [...], *beveu* [...], *feu* [...], *consulteu* [...]) per ordre d'execució o d'importància.
Argumentatiu	Verbs de dicció i de pensament: *escriure*, *afirmar*, *anomenar*, *calcular*, *indicar,* etc. Verbs relacionats amb la causalitat o relacions similars: *demostrar*, *causar*, *comportar*, *indicar*, *mostrar*, etc. Conjuncions i altres connectors d'ordre: *a més*, *una d'elles*,etc. Expressions de causalitat i relacions similars: *doncs* i *en conseqüència.* Oracions compostes adverbials: *l'evidència que la Terra s'està escalfant, doncs, està molt lluny de ser definitiva i, en conseqüència, la validesa dels models matemàtics utilitzats per a predir escalfament i cataclismes varis està en entredit.* Preguntes retòriques: *canvi climàtic?*, *Quin canvi climàtic?*, *Qui ha escrit aquesta bogeria?*, *Una colla d'empresaris del sector del petroli?* i *Uns psicòpates antiecologistes que ens volen enganyar?* Transposició de paraules textuals d'altres persones: *"no hi ha evidència científica convincent que demostri que l'emissió de diòxid de carboni (CO2) o d'altres gasos causi l'escalfament catastròfic de l'atmosfera i comporti el canvi climàtic a la Terra."* Enumeracions, normalment ordenades per ordre d'argumentació o d'importància: *que (1) les emissions* [...] *que (2) les darreres* [...] *o que (3) hi hagi* [...], *una d'elles* [...] *una segona mesura* [...].

Tipus de text	Exponents lingüístics més usuals
Explicatiu	Característiques del text descriptiu: Adjectius o construccions equivalents (oracions subordinades de relatiu, complements de nom amb preposició, aposicions...): *d'una família originària d'Hispània*, *d'Hispània*, *de molt jove*, etc. Estructura comparativa: *més abocat als treballs intel·lectuals i a la filosofia que no pas a les obligacions del govern.* Característiques del text narratiu: Verbs d'acció i de moviment: *combatre*, *arribar*, *visitar*,etc. Formes verbals en passat: *assolí*, *es casà*, *succeí*,etc. Expressions temporals: *161-180*, *de molt jove*, *el 138-139*, etc. Pronoms de 1a. o 3a. persones i formes verbals en 1a. o 3a. persones: *assolí*, *es casà*, *el* (*succeí*), etc. Pronoms febles *es* (dos cops) i *el* (*succeí*). Enumeracions, normalment ordenades per ordre cronològic: [...] *161-180*, [...] *el 138-139*, [...] *el 140,* [...] *161,* [...] *fins al 169*, etc.
Predictiu	Característiques del text descriptiu: Verbs d'estat i d'aparença: *haver-hi*, *ser* i *poder.* Expressions locatives: *pel nord i oest del país*, *a la meitat nord i als Ports*, *al nord-est*, etc. Adjectius o construccions equivalents (oracions subordinades de relatiu, complements de nom amb preposició, aposicions...): *que deixarà el cel molt ennuvolat* [...], *molt ennuvolat*, *localment cobert*, *nord*, etc. Oracions impersonals, passives reflexives i construccions semblants: *hi haurà* [...] i *s'esperen* (dos cops). Característiques del text narratiu: Formes verbals en futur o en condicional: *hi haurà*, *deixarà*, *seran* (dos cops) i *podran acumular*. Expressions temporals: *a la tarda*, *al llarg del dia* i *a partir del migdia*. Pronoms de 1a. o 3a. persones i formes verbals en 1a. o 3a. persones: *hi haurà*, *deixarà*, *s'esperen*, etc. Pronoms febles *es* i *en: s'(esperen)* i *se n'(esperen).*
Persuasiu	Característiques del text directiu o instructiu: Formes verbals en imperatiu: *fes-te* i *pregunta*. Tractament de tu: *vols* (dos cops), *fes-te*, *tu*, *puguis/vulguis*,*t'emportes*, *pregunta* i *te n'informo*. Enumeració d'accions per ordre d'execució: *vols guanyar diners extres?* [...] *Fes-te presentadora* tupperware[...] *Amb la venda de productes, t'emportes una bona comissió* [...] *Pregunta sense compromís.* Característiques del text argumentatiu: Verbs de dicció i de pensament: *voler* (tres cops), *preguntar* i *informar*. Verbs relacionats amb la causalitat o relacions similars: *aconseguir* i *poder.* Conjuncions i altres connectors d'ordre: *a més* i *i*. Preguntes retòriques: *vols guanyar diners extres? Vols aconseguir molts regals per vendes?* Característica tant del text directiu o instructiu com del text argumentatiu: Oracions subordinades condicionals o similars: *vols guanyar diners extres? Vols aconseguir molts regals per vendes?* [condició] *Fes-te presentadora* tupperware, *Amb la venda de productes* [condició], *t'emportes una bona comissió*, *Pregunta sense compromís* [condició] *i te n'informo.*

Nota

No apareix mai *vosaltres* o *vós,* però mentre no es manté el mateix tractament perquè *es-teu embarassada* indica que el tractament és de vós i, en canvi, *porteu* (...) *malalts* indica que és de tu en plural ("de vosaltres").

6.

a)

Pròpiament hi ha un element de referència (que equival a *els tres testimonis*) que sencer és *els altres tres joves –també menors– que van declarar al judici com a testimonis i que van ser absolts en el seu dia per un jutjat de menors*. No l'hem assenyalat perquè conté elements de referència interiors. Semblantment passa a *el grup que va agredir el jove*.

b)

Podríem distingir quins són els referents exactes de *uns i altres,* perquè segurament *uns* es refereix als tres testimonis i *altres* als dos acusats.

Entenem es pot considerar un plural de modèstia o bé que l'advocat expressa la seva opinió i la d'altres persones.

c)

	PF	Referent (nucli)	FS	Oració amb el pronom feble expandit lèxicament
	s'	Mario F.	cap	----------
	li	Mario F.	CI	demanen a Mario F. 13 anys [...] Barcelona
	li	la víctima	CI	van preguntar a la víctima "de què vas?"
	el	ell (la víctima = el jove)	CD	el van agredir a ell / van agredir el jove
	l'	el/aquest ganivet	CD	un membre [...] i li va clavar el ganivet sis vegades
	hi (← li)	el (ell= la víctima = el jove)	CI	un membre [...] i el va clavar sis vegades al jove
	Ho	l'agressió (clavar ganivetades a la víctima)	CD	"Jo vaig clavar gavinetades al jove"
	se	jo (Cristian B. 3 sg)	cap	----------
	es	els tres testimonis	cap	----------
	los	els tres testimonis	CD	La fiscal, però, va aconseguir descol·locar els tres testimonis quan [...]consideren rivals.
	els	els tres testimonis	CI	La fiscal, però, va aconseguir descol·locar-los quan va llegir als tres testimonis el contingut [...]consideren rivals.
	s	els tres testimonis	CI (recíproc)	----------

	se	uns i altres	CD (recí-proc)	----------
	es	cap (*es* en una passiva reflexa)	cap	----------
	se	l'acusat	cap	----------
	es	la fiscal [femení]	cap	----------
	es	cap (impersonalitzador)	cap	----------

d)

	Context del *que*	Pronom relatiu o conjunció?
	fins **que** un membre	conjunció
	que ahir va voler	pronom relatiu
	que van declarar	pronom relatiu
	que van ser absolts	pronom relatiu
	que va agredir	pronom relatiu
	encara **que** ahir	conjunció
	van repetir **que** ni ells	conjunció
	que va protagonitzar	pronom relatiu
	que s'havien enviat	pronom relatiu
	que consideren	pronom relatiu
	assegurant **que** eren	conjunció
	(assegurant) **que** l'únic	conjunció
	que va protagonitzar	pronom relatiu
	demanar **que**	conjunció
	que provoca	pronom relatiu

e)

	FR	PR	Altres formes normatives	Referent (nucli)	FS	Oració de relatiu sencera
	on	on	en què en la qual	la sala [...] Audiència de Barcelona	CC de lloc	on un d'ells [...] al metro de Barcelona
	en què	què	en el qual	l'/aquest judici	CC de lloc	en què li demanen [...] al metro de Barcelona
	que	que	el qual	Cristian B.	S	que ahir va voler assumir [...] de l'agressió
	que	que	----------	els altres tres joves	S	que van declarar al judici com a testimonis

	que	que	----------	els altres tres joves	S (paci-ent)	(i) que van ser absolts en el seu dia per un jutjat de menors
	que	que	----------	el grup	S	que va agredir el jove
	que	que		l'atac homicida	CD	que va protagonitzar Cristian
	que	que	----------	uns missatges	CD	que s'havien enviat [...] consideren rivals
	en què	que	en els quals on	els/aquests missatges	CC de lloc	en què uns i altres [...] consideren rivals
	que	que	----------	les persones	CD	que consideren rivals
	que	que	----------	l'únic fet	CD	que va protagonitzar [...] i marxar
	que	que	----------	un argument	S	que provoca vergonya aliena [...] nacionalsocialista

f) Resposta oberta, però es poden comentar altres referents humans (com el públic), referents de lloc, de temps o dels fets (l'atac, el judici...). També es poden comentar altres aspectes, com la presència de la subjectivitat de l'autor de l'article, la reproducció de paraules textuals (que provoca, per exemple, que el mateix referent aparegui en primera persona en comptes d'aparèixer en tercera persona).

Glossari

Acte il·locutiu emissió verbal considerada des de la perspectiva de les intencions que té qui la fa.

Acte locutiu emissió verbal considerada per ella mateixa.

Acte perlocutiu emissió verbal considerada des de la perspectiva dels efectes que produeix en el receptor.

Adequació propietat del discurs que reflecteix les relacions entre aquest discurs i el context en què es desenvolupa.

Argumentatiu tipus de text que reflecteix la voluntat de convèncer l'interlocutor d'una opinió.

Coherència propietat del discurs que reflecteix les relacions semàntiques entre els elements que el formen.

Cohesió propietat del discurs que estableix relacions de coreferència, de cohesió lèxica, entre diferents elements del discurs.

Descriptiu tipus de text que reflecteix com són persones, objectes, sentiments, estats, processos.

Directiu o instructiu tipus de text que reflecteix la voluntat que una altra persona tingui un comportament determinat.

Discurs vegeu text.

Explicatiu tipus de text que conté característiques d'un text descriptiu i d'un text narratiu.

Expressiu tipus de text que reflecteix els sentiments de l'emissor o la seva valoració del món.

Narratiu tipus de text que reflecteix com es desenvolupen unes accions segons l'eix temporal.

Persuasiu tipus de text que conté característiques d'un text directiu o instructiu i d'un text argumentatiu.

Predictiu tipus de text que conté característiques d'un text descriptiu o d'un text narratiu (o de tots dos tipus de textos), però amb projecció cap al futur.

Text unitat lingüística amb valor semàntic i comunicatiu autònom.

Bibliografia

Bibliografia bàsica

Artigas, R. (coord., 1991). *A l'entorn de la gramàtica textual* (suplement núm. 8 de *COM ensenyar català als adults*). Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Cuenca, M. Josep (2008). *Gramàtica del text*. Alzira: Edicions Bromera.

Payrató, L. (1988). *Català col·loquial (Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana)*. València: Universitat de València.

Rigau, G. (1981). *Gramàtica del discurs*. Bellaterra: Departament de Filologia Hispànica de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Tuson, A. (1995). *L'anàlisi de la conversa*. Barcelona: Empúries.

Bibliografia complementària

Artigas, R.; Bellès, J; Grau, M. (2003). *Tipotext. Una tipologia de textos de no-ficció*. Vic: Eumo editorial.

Besa Camprubí, J. (2005). *Anàlisi i producció de textos catalans*. Barcelona: Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona.

Castellà, J.M. (1992). *De la frase al text (Teories de l'ús lingüístic)*. Barcelona: Empúries.

Castellà, J.M. (1994). "Les tipologies textuals". A: M.J. Cuenca (ed.). *Lingüística i ensenyament de llengües*. València: Universitat de València.

Costa, A. (1994). "De la lingüística textual a l'enfocament comunicatiu de llengües". A: J.M. Cuenca (ed.). *Lingüística i ensenyament de llengües*. València: Universitat de València.

Cuenca, M.J. (1992). *Teories gramaticals i ensenyament de llengües*. València: Tàndem.

Laborda, X. (1993). *De retòrica (la comunicació persuasiva)*. Barcelona: Barcanova.

Levinson, S. (1983). *Pragmatics*. Cambridge: CUP. Traducció al castellà: *Pragmática* (1989). Barcelona: Teide.

Marí, I. (1988). "La repetició, la substitució i les proformes". *COM ensenyar català als adults* (núm. 17, pàg. 24-26). Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Morant, R. (1994). "La comunicació no verbal i l'ensenyament de llengües". A: M.J. Cuenca (ed.). *Lingüística i ensenyament de llengües*. València: Universitat de València.

Payrató, L. (1989). "Comunicació no verbal, tipologies del gest i gest autònom". *Anuario de Filología* (núm. 11-12, pàg. 145-174). Barcelona: Universitat de Barcelona.

Reyes, G. (1990). *La pragmática lingüística*. Barcelona: Montesinos.

Ruaix, J. (1994). *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui/1*. Moià: J. Ruaix editor.

Salvador, V. (coord., 1989). "Anàlisi del discurs". *Caplletra* (núm. 7, tardor 1989). València.

Schiffrin, D. (1994). *Approaches to Discourse*. Oxford: Blackwell Textbooks in Linguistics.

Solà, J. (1990). *Lingüística i normativa*. Barcelona: Empúries.